

[עין תוס' ומה
עט סד' להלן]

מתני' מלכ ומתן יש לו צבים . בגמ' יליף לה לטעמא דטולה מתניתין : (ה) **גמ' ככל חוקת הפסח וגו' .** בפסח שני כתיב : **אזו .** משמע גופו : **במלוא שבגופו הסכות מדבר .** לא ריבה את השני לדין ראשון אלא במלות שבגופו כגון סדר עבודותיו ואכילת לל אכל לא למלות שאינן שבגופו כגון תירדה איר

מתני' *מה בין פסח הראשון לשני הראשון אסור בבל יראה ובל ימצא והשני חמץ ומצה עמו בבית הראשון מעון הלל באכילתו והשני אינו מעון הלל באכילתו והוזה מעון*^ה הלל בעשייתו ונאכלין צלי על מצה ומרורים^ה הפסח יעשו אותו במצוה שבגופו הכתוב מדבר מצוה שעל גופו מנין ת"ל *על מצות ומרורים יאכלוהו יוכל אפילו מצות שלא על גופו ת"ל *ועצם לא ישברו בו מה שבירת העצם מיוחד מצוה שבגופו אף כל מצוה שבגופו איסי בן יהודה אומר *יעשו אותו במצות שבגופו הכתוב מדבר אמר מר יוכל אף מצוה שלא על גופו הא אמרת במצוה שבגופו הכתוב מדבר ה"ק השתא דאמרת על מצות ומרורים יאכלוהו אלמא יעשו אותו לאו דוקא הוא אימא הוה ליה כפרט וכלל ונעשה כלל מוסף על הפרט ואפילו כל מילי נמי קמיל איסי בן יהודה האי עצם מאי עביד ליה מיבעי ליה *לאחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח ורבנן האי יעשו אותו מאי עבדי ליה מיבעי ליה *שאיין שוחטין את הפסח על היחיד דכמה דאפשר לאהדורי מהדרינן ת"ר ככל חוקת הפסח יעשו אותו יוכל כשם שהראשון אסור בבל יראה ובל ימצא כך שני אסור בבל יראה ובל ימצא ת"ל על מצות ומרורים יאכלוהו ואין לי אלא מצות עשה מצות ל"ת מנין ת"ל *לא ישאירו ממנו עד בקר ואין לי אלא מצות ל"ת שניתק לעשה 'מצות ל"ת גמור מנין ת"ל *ועצם לא ישברו בו מה הפרט מפורש מ"ע ול"ת שניתק לעשה ול"ת גמור אף כל מ"ע ול"ת שניתק לעשה ול"ת גמור בכלליה דמצות ומרורים מאי קא מרבי צלי אש בפרטיה מאי ממעיט ליה השבתה שאור איפוך אנא מצוה דגופיה עדיף בכלליה דלא ישאירו ממנו עד בקר מאי קא מרבה ליה לא תוציא ממנו (דדמי ליה דהאי מיפסל בנותר והאי מיפסל ביוצא) בפרטיה מאי קא מבעט ליה לא יראה ולא ימצא (דדמי ליה דהאי אינו לוקה דהוה לאו שניתק לעשה והאי אינו לוקה דהוה ליה לאו שניתק לעשה) איפוך אנא מצוה דגופיה עדיף בכלליה דעצם לא ישברו בו

השבתה שאור : **מלות שגל גופו מנין .** כגון מלה ומרוך שהן דברים אחרים ובאין חובה לו : **יכול אף מלות שלא על גופו .** כגון השבתה שאור ולקמיה פריך מלך מלך ויהאמרת אותו משמע מלות שבגופו : **מה שצבים הטעם מיוחד .** לקמן^ה יליף לה דפרט וכלל דפרטי כתיבי דרישא והדר כלל על מלות ומרורים יאכלוהו וכן לא ישאירו ממנו עד בקר ועלם לא ישברו בו פרטי כלל חוקת הפסח יעשו אותו כלל ולקמיה מפרש לה : **איסי בן יהודה אומר .** אינו לריך לא ישברו לכך אלא ללימוד אחר כדלקמן דאזו מלות שבגופו משמע : הא אמרת אותו במלות שבגופו רבי' : **סי' .** השתא דכתיב מלות ומרורים ואייתרבי מלות שאינה גופו אלמא אותו לאו דוקא : **וסו ליה פרט וכלל .** דפרטי כתיבי דרישא : **ואימא נעשה כלל מוסף על הפרט .** ואייתרבי כל מילי אפילו השבתה שאור שאינה על גופו : **קמ"ל .** ועלם לא ישברו דלא תדרוש כלל מוסף על הפרט לרבויה כל מילי אפי' השבתה שאור דאם כן כל הני פרטי למה לי אלא להכי כתיבניהו לכולה למידרש תוספתא דכללא אכל חד וחד ומרבי דומיא דפרטי ותו לא ויכולה פרטי הוו דגופו ודעתי גופו והיינו דקאמרת מלך דפרטי ועלם לא ישברו ממנו מלך מלך על גופו כגון לא תשחט על חמץ כדלקמן ולקמן דברייתא מפרשי מאי מרבי כללא דכל חד וחד ומאי ממנו פרטא : **מאי עביד ליה .** מכלל חוקת הפסח נפקא ליה דהא לדידה אותו דוקא וממעט שלא על גופו וממילא מתרבה שצירת עטם דהא מלות שבגופו היא ותמיהא לי אמאי לא בעי נמי לא ישאירו לאיסי מאי עביד ליה דהא מלות שבגופו היא : **מיכטי ליה אחד סב' כו' .** דהכי דרשינן כביד גולין (לעיל דף פה) : כשהוא אומר ועלם לא ישברו בפסח שני שאין ת"ל הוה א' עלם כו' : **ורבנן .** דאמרי אותו לאו דוקא למאי איכתב : **שאיין שוחטין .** פסח שני על היחיד שנדחה לו להכי כתב יעשו לשון רבים דכמה דאפשר לאהדורי

[לעיל סה]

[לעיל סה
ע"ש]

הגהות
הביח

(ה) רש"י ד"ה
מלך ומרוך דטולה
מתניתין ס"ד
ואפ"כ כ"ל ד"ה
לדמתי
מכלליה דמלות
ומרורים ס"ד

א ג מיי" פ"י מלכות
ק"פ הלכה טו :
יד ב מיי" פ"ב מלכות
ק"פ הלכה ב :
שו ג ד מיי" פ"ג מהל
ק"פ הלכה טו :

מה בין ראשון לשני . בתוספ' (פרק ח) קמתי נמי הראשון נשחט בג' כיתות ואין השני נשחט בג' כיתות והכא הנא ושייר דשייר נמי ביקור ד' ימים ליתיה בשני כדאמר בגמ' (דף ט) ובתוספתא דלא קמתי ביקור דלא קמשיי אלא הכך שגוהינן בפסח לבדו וביקור טוה נמי בתמיד :

ואיסי בן יהודה עלם לא ישברו בו מאי עביד ליה . הימא לאיסי לא ישאירו ממנו עד בקר מאי עביד ליה דהא לדידי' לא לריך למעוטי כל יראה דמאותו מסיק מלות שלא על גופו :

מיבעי ליה שאיין שוחטין את הפסח על היחיד . קשה לרשב"א דתופוק ליה ממכלל חקת הפסח וראשון נפקא לן בפרק האשה (לעיל דף זא) דאין שוחטין אותו על היחיד מלא תוכל לזכות את הפסח בחדו וי"ל דלית ליה היתא דרשה ובפסח ראשון נפקא ליה משום דלא גרע מפסח שני :

בברר דמלות ומרורים מאי קמרבי ללי אש . משמע משום מלות ומרורים דקאי כללא עליה מרבינן ללי אש ותימה כיון דפרט וכלל הוא בלא מלות ומרורים מרבינן ללי אש וכל מילי אפילו השבתה שאור ומפרטי ממעטי מכל חד וחד מילתא כדאמר בריש מרובה (ד"ה דף טז) דמוסיק על כל דבר פשט כלל ריבויא וכל הני פרטי למה לי חד למעוטי עבדים כו' ויש לומר דודאי בלא מלות ומרורים ידעוין ללי אש *מכללא ומלות ומרורים לא התא לאל למעוטי השבתה שאור ולא נקט האי לישגא כלליה דמלות ומרורים מאי קמרבי ללי אש אלא משום דבעי למיפוך ואיפוך אהא : **ל' תוציא מנין הית .** פי' בקוב"ע דלאו הניתיק לעשה הוא דכתיב צבים אחד יאכל לא תוציא משמע לא תוציא לאוכלו צבים אחד אלא צבים אחד יאכל בעמוד והחור קאי אש תוציא וקשה לר"י היכי חשיבין ליה לאו הניתיק לעשה והא לאו שקדמו עשה הוא ולא חשיב לאו הניתיק לעשה כדאמרינן בפרק בתרא דמכות (דף עו) :

בפרטיה קא ממעטי כל יראה . כאל משמע כמו שפירש ר"י בכל שעה (לעיל כ"ט) : דלא יראה הוה ניתק לעשה : פסח

מאי אומר אי לאו דכתיב צבים ראשון יעשו אותו אי לאו דכתיב צבים ראשון יעשו אותו ובל מילי לא תוציא ממנו עד בקר מאי עביד ליה דהא לדידי' לא לריך למעוטי כל יראה דמאותו מסיק מלות שלא על גופו : **מיכטי ליה** שאיין שוחטין את הפסח על היחיד . קשה לרשב"א דתופוק ליה ממכלל חקת הפסח וראשון נפקא לן בפרק האשה (לעיל דף זא) דאין שוחטין אותו על היחיד מלא תוכל לזכות את הפסח בחדו וי"ל דלית ליה היתא דרשה ובפסח ראשון נפקא ליה משום דלא גרע מפסח שני :

רבינו הננאל

לפס נקוד על היא לא מפני שדורקת ר"א י"א אפי' מאסקיפת העוהה הרוח : כר"ג"ה מה בין הראשון לשני הראשון אסור בכל יראה ובל ימצא והשני חמץ ומצה עמו בבית הראשון מעון הלל באכילתו והוזה מעון* הלל בעשייתו ונאכלין צלי על מצה ומרורים הפסח יעשו אותו במצוה שבגופו הכתוב מדבר מצוה שעל גופו מנין ת"ל *על מצות ומרורים יאכלוהו יוכל אפילו מצות שלא על גופו ת"ל *ועצם לא ישברו בו מה שבירת העצם מיוחד מצוה שבגופו אף כל מצוה שבגופו איסי בן יהודה אומר *יעשו אותו במצות שבגופו הכתוב מדבר אמר מר יוכל אף מצוה שלא על גופו הא אמרת במצוה שבגופו הכתוב מדבר ה"ק השתא דאמרת על מצות ומרורים יאכלוהו אלמא יעשו אותו לאו דוקא הוא אימא הוה ליה כפרט וכלל ונעשה כלל מוסף על הפרט ואפילו כל מילי נמי קמיל איסי בן יהודה האי עצם מאי עביד ליה מיבעי ליה *לאחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח ורבנן האי יעשו אותו מאי עבדי ליה מיבעי ליה *שאיין שוחטין את הפסח על היחיד דכמה דאפשר לאהדורי מהדרינן ת"ר ככל חוקת הפסח יעשו אותו יוכל כשם שהראשון אסור בבל יראה ובל ימצא כך שני אסור בבל יראה ובל ימצא ת"ל על מצות ומרורים יאכלוהו ואין לי אלא מצות עשה מצות ל"ת מנין ת"ל *לא ישאירו ממנו עד בקר ואין לי אלא מצות ל"ת שניתק לעשה 'מצות ל"ת גמור מנין ת"ל *ועצם לא ישברו בו מה הפרט מפורש מ"ע ול"ת שניתק לעשה ול"ת גמור אף כל מ"ע ול"ת שניתק לעשה ול"ת גמור בכלליה דמצות ומרורים מאי קא מרבי צלי אש בפרטיה מאי ממעיט ליה השבתה שאור איפוך אנא מצוה דגופיה עדיף בכלליה דלא ישאירו ממנו עד בקר מאי קא מרבה ליה לא תוציא ממנו (דדמי ליה דהאי מיפסל בנותר והאי מיפסל ביוצא) בפרטיה מאי קא מבעט ליה לא יראה ולא ימצא (דדמי ליה דהאי אינו לוקה דהוה לאו שניתק לעשה והאי אינו לוקה דהוה ליה לאו שניתק לעשה) איפוך אנא מצוה דגופיה עדיף בכלליה דעצם לא ישברו בו

אחר חור ובל עשוי באין לרין כעין הפרט מה הפרט מפורש על מצות יאכלוהו היא עשה ניריתא אף אני ארבה דחייב לאלו צלי דהוא עשה ניריתא וממעט השבתה שאור דאי"ג דהיא עשה ניריתא אינו על גופו מכלליה דלא ישאירו דהוא לאו שניתק לעשה שנאמר והנותר ממנו עד בקר באש תשרוף ריבה לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה שרוא כעין הפרט שוה נפסל בנותר וזה נפסל ביוצא וממעט ירק שאור דרמי ליה

תניא: רבי יוסי הגלילי אומר: נאמר [במדבר ט] "דרך רחוקה".⁽⁹⁾ שומע אני ממשמעות הפסוק הפשוטה שהדרך רחוקה היא מהלך שנים או שלשה ימים.

אבל בהמשך הפרשה נאמר: "והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא מעמיה".

וכשהוא אומר "ובדרך לא היה" ולא אמר "ובדרך רחוקה לא היה" — מגיד הכתוב שאין צריך שהדרך תהיה "רחוקה" ממש, אלא שמאסקופת העזרה ולחין קרוי "דרך" ופטור מכרת.

מתניתין:

צ-א מה ההבדל בין פסח הראשון לשני?

א. הראשון — אסור בכל יראה ובל ימצא. והשני — חמץ ומצה עמו בבית. ואינו צריך לבער את החמץ [ובגמרא מפורש טעם כל הדברים השנויים במשנתנו].

ב. הראשון — טעון הלל באכילתו בשעה שאוכלים אותו אומרים את ההלל. והשני — אינו טעון הלל באכילתו.⁽¹⁾

ואף על פי שאמרנו שיש הבדל בין פסח

ראשון לפסח שני בדברים דלעיל, מכל מקום זה וזה טעון הלל בעשייתו, בשעה שמקריבים את הקרבן קוראים הלויים את ההלל.⁽²⁾

וכן זה וזה נאכלין צלי, על מצה ומרורים, וכן דוחין בעשייתן את השבת. שאם חל י"ד ניסן או י"ד אייר בשבת, מקריבין את הפסח בשבת.

גמרא:

תנו רבנן:

נאמר [במדבר ט] בענין פסח שני: "ככל חוקת הפסח [פסח ראשון] יעשו אותו". ודרשו מהמלה "אותו": במצוה שבגופו של פסח הכתוב מדבר. כגון סדר עבודתו, ושנאכל צלי. אבל מצות שאינם בגופו של פסח כגון השבתת שאור לא נאמרו בפסח שני.

מצוה שעל גופו כגון מצה ומרור שנאכלים עם הפסח, מניין שגם הם התרכו בפסח שני? תלמוד לומר נאמר בענין פסח שני: "על מצות ומרורים יאכלוהו" [במדבר ט].

יכול אולי נרבה אפילו מצות שלא על גופו,

9. גירסת התוספתא רש"י וב"ח.

1. תוספות כתבו שהתנא שירר שפסח שני אינו נשחט בשלש כיתות. וביקור ארבעה ימים שאינו נוהג בשני.

2. לעיל סד. הביאו התוספות את דברי התוספתא שהלויים קראו את ההלל. וכן פסק הרמב"ם, ומלשון רש"י שם ובסוכה פרק החליל נראה

שהבעלים קראו את ההלל. וראה שם בהערות בשם הגר"ז שכתב שגם רש"י מודה שהלויים שרו את ההלל מדין שיר שבכבודת הקרבנות. אבל רש"י סובר שגם הבעלים קראו את ההלל בעשיית הפסח כשם שקראו באכילתו, וכשם שקוראין בשעת נטילת לולב [ועיין לשון הגמרא לקמן צה: "אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן ונטליין את לולביהן ואין אומרים הלל"].

כ"פרט וכלל". שבתחילה הכתוב צימצם את דבריו ודיבר במצות שבגופו [וזה נקרא פרט] ואחר כך הרחיב הכתוב וכלל בדבריו גם מצות שעל גופו [וזה נקרא כלל].

ובמקום שנכתב בתורה פרט ואחר כך כלל נעשה כלל מוסיף על הפרט ומגלה לנו שהפרט לאו דוקא הוא, ואפילו כל מילי נמי, כל דבר שאינו בגופו גם הוא התרבה בפסח שני.

קא משמע לן השמיע לנו הכתוב "ועצם לא ישברו בו" שאין לרבות מצות שאינם על גופו. שהרי אם תאמר שהתרבו כל המצות אפילו אם אינם בגופו, קשה למה פירטה התורה גם "ועצם לא ישברו בו", הרי יש ללמוד זאת מהכלל — "ככל חקת הפסח יעשו אותו".

אלא, בעל כרחך, ללמדנו שהכלל "ככל חקת הפסח יעשו אותו" נאמר דוקא כעין הפרטים שנכתבו בפירושו, שהם מצות שבגופו ומצות שעל גופו [ולקמן הברייתא מפרשת מה מרבים וממעטים מכל מה שמוזכר בפסוק].

שנו בברייתא: איסי בן יהודה אומר "יעשו אותו" במצות שבגופו הכתוב מדבר.

ומקשינן: איסי בן יהודה, האי עצם הפסוק "ועצם לא תשברו בו" מאי עביד ליה מה למד מפסוק זה?

הרי כבר מיעט מצות שאינם על גופו מ"יעשו אותו"! ואם כן אין צורך לפרט "ועצם לא ישברו בו" שהרי שבירת עצם היא מצוה שבגופו שנאמר בה "ככל חקת הפסח יעשו אותו".⁽³⁾

כגון השבתת חמץ [והגמרא לקמן שואלת הרי למדנו מהמלה "אותו" שהתורה השוותה פסח שני לראשון רק לענין מצות שבגופו].

תלמוד לומר בענין פסח שני: "ועצם לא ישברו בו". למה נאמר כאן ועצם לא ישברו בו? הרי כתוב בהמשך הפסוק "ככל חוקת הפסח יעשו אותו", ובכלל זה שבירת עצם! אלא הכתוב בא ללמדנו שדוקא מצות שבגופו כעין שבירת עצם התרבו בפסח שני.

מה שבירת העצם מיוחד בכך שהוא מצוה שבגופו, אף כל מה שריבה הפסוק בפסח שני, זה דוקא מצוה שבגופו.

איסי בן יהודה אומר: אין צריך את הפסוק "ועצם לא ישברו בו" לכך. אלא נאמר "יעשו אותו" — במצות שבגופו הכתוב מדבר.

אמר מר שאל התנא בברייתא: "יכול אף מצות שלא על גופו"?

ומקשינן: הא אמרת הרי כבר אמרת בתחילת הברייתא: "ככל חקת הפסח יעשו אותו" במצוה שבגופו הכתוב מדבר! ואם כן איך אפשר לרבות גם מצות שאינם על גופו?

ומתריצין: הכי קאמר כך שאל התנא: השתא דאמרת עכשיו שאמרת שגם מצות שעל גופו התרבו בפסח שני שנאמר "על מצות ומרורים יאכלוהו", ואף על פי שאינה מצוה שבגופו ממש, אם כן אלמא אנו רואים ש"יעשו אותו" לאו דוקא מצות שבגופו הוא.

אם כן, אימא הוה ליה שנעשה הפסוק

3. רש"י הקשה לאיסי בן יהודה לשם מה צריך את הפסוק "לא ישאירו ממנו עד בקר"? ולמה

ומתריצין: **מבעי ליה** איסי בן יהודה צריך את הפסוק "ועצם לא ישברו בו" ללמד, שלא רק עצם שאין בה מוח אסור לשוברה, אלא **אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח**.

[שהייתי אומר שאפילו בפסח ראשון מותר לשבור עצם שיש בה מוח כדי לאכול את הבשר שבתוכה, שהרי נאמר "ואכלו את הבשר בלילה הזה" שזו מצות עשה. ויבוא עשה זה, וידחה לא תעשה של שבירת עצם! לכן בא הכתוב בפסח שני: "ועצם לא ישברו בו", שזה פסוק מיותר כדלעיל, כדי ללמדך שאפילו בפסח שני אין שוברים עצם שיש בה מוח וכל שכן בראשון. שהרי פסח שני הוא תיקון לפסח ראשון. גמרא לעיל פה. (4)]

ועכשיו מקשינן על שיטת חכמים: **ורבנן** שאמרו "יעשו אותו" לאו דוקא מצות שבגופו הוא, אם כן **האי יעשו אותו מאי עבדי ליה**, מה למדו מזה?

ומתריצין: **מיבעי ליה** רבנן צריכים את הכתוב "יעשו אותו" ללמד **שאיין שוחטין את הפסח השני על היחיד** לכתחילה. שנאמר "יעשו" בלשון רבים, ומכאן למדו **דכמה דאפשר לאהדורי** לחזר אחרי אדם אחר ולטמאותו בשרץ, **מהררינן** (5) מחזרים אחריו ומטמאים אותו כדי שלא יעשה יחיד פסח שני. (6)

ואגב שהוצרך הכתוב לומר "יעשו" בלשון

הגמרא לא שאלה זאת? ובהמשך דברי הגמרא מבואר פסוק זה לשיטת חכמים.

4. הגמרא לא מבארת מנין למדו חכמים שאין שוברים עצם שיש בה מוח. [שהרי הם לומדים מ"עצם לא ישברו בו" למעט מצוה שאינה בגופן]. והר"ח פירש שחכמים סוברים כרבי שהאיסור של שבירת עצם אינו אסור מבעוד יום אלא בערב, נמצא שיכול לשבור את העצם מבעוד יום ולקיים בלילה את העשה של אכילת הפסח בלי לבטל את הלאו ובאופן זה אין העשה דוחה לא תעשה.

והצל"ח לא ראה את דברי הר"ח הללו. והוא פירש שלדעת חכמים אין עשה דוחה לא תעשה שבמקדש, כדברי רבא בזבחים צז., אך התוספות שם כתבו שלרבא לומדים זאת משבירת עצם שיש בה מוח. והצל"ח כתב דלא כדבריהם [ונדחק בהבנת דברי הגמרא שם].

5. מהגמרא משמע שאין שוחטין את הפסח על היחיד הוא רק דין לכתחילה. וצריך ביאור למה

אינו דין דיעבד. וביאר החזון איש שכתוב "איש איש כי יהיה טמא" משמע שאפילו יחיד עושה פסח שני.

ומלשון התוספות דקדק הרש"ש שמשמע שאפילו בדיעבד פסול. ותמה על דבריהם מלשון הגמרא.

[עוד כתבו הרש"ש והחזון איש לרבי יהודה שסובר בפסח ראשון אין שוחטין על היחיד, היינו שפסול אפילו בדיעבד, ומכל מקום בפסח שני כשר בדיעבד, שנאמר "איש איש כי יהיה טמא". ודלא כהתוספות].

6. רש"י כתב שטמאים אדם טהור בשרץ בפסח ראשון ופוסלים אותו. ועושה פסח שני. ותמה החזון איש הרי טמא שרץ שלא טבל ביי"ד ניסן חייב כרת. [ועוד יש מאן דאמר שוחטין על טמא שרץ]. וכתב שיש לפרש את לשון הגמרא שלכתחילה יחזר אחרי חבירו שיסכים להמנות עמו. וכלשון הרמב"ם בפרק ב הלכה ב בענין פסח ראשון שמשדלין לכתחילה להמנות שני.

רבים, כתב "יעשו אותו".⁽⁷⁾

תנו רבנן: הברייתא דורשת את כל המצות שהתורה פירטה בפסח שני, לשם מה נאמרו.

נאמר בפסח שני "ככל חקת הפסח יעשו אותו".

יכול כשם שהראשון אסור בכל יראה ובכל ימצא חמץ כך שני אסור בכל יראה ובכל ימצא חמץ?

תלמוד לומר: "על מצות ומרורים יאכלוהו". פסוק זה מיותר הוא, שהרי כבר נאמר "ככל חוקת הפסח יעשו אותו". אלא בא ללמד שאף על פי שנאמר "ככל חקת הפסח יעשו אותו", לא ריבה הכתוב אלא מצות שעל גופו, כעין הפרט של מצות ומרורים.

ואין לי אפשרות ללמוד מהכלל של "ככל חוקת הפסח יעשו אותו" אלא כעין הפרט של מצות ומרורים, שהוא מצות עשה.

מצות לא תעשה שנאמרו בפסח ראשון מנין שנוהג בפסח שני?⁽⁸⁾

תלמוד לומר: "לא ישאירו ממנו עד בוקר", וזה לאו הניתק לעשה. שאחרי שעבר את

הלאו מוטל עליו לקיים מצות עשה שנאמר בענין פסח ראשון: [בשמות יב] "והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו" [ולומדים פסח שני מפסח ראשון]. והעשה מתקן את איסור הלאו.

ואין לי אפשרות ללמוד מהכלל של "ככל חוקת הפסח יעשו אותו" אלא מצות לא תעשה שניתק לעשה, שזה כעין הפרט של איסור נותר.

מצות לא תעשה גמור, שאין לו עשה שמתקן אותו, מנין שנוהג בפסח שני?

תלמוד לומר: "ועצם לא ישברו בו" שזה לא תעשה גמור, שאינו ניתק לעשה.

ועכשיו הברייתא מסכמת: **מה הפרט, המפורש בפסוק, הוא מצות עשה, ולא תעשה שניתק לעשה, ולא תעשה גמור — אף כל מה שמרבים מהכלל, הוא מצות עשה ולא תעשה שניתק לעשה ולא תעשה גמור.**

שואלת הברייתא: **בכלליה, בכלל של "ככל חוקת הפסח יעשו אותו" באופן שהוא מצות עשה, כעין הפרט דמצות ומרורים — מאי קמרבי? איזה מצות עשה הוא מרבה שנוהג בפסח שני?**⁽⁹⁾

לא תעשה הדומים לפרט. ולמעט מהפרט לא תעשה שאינם בגופו. ולשונו צריך עיון, שהרי לא ידענו בכלל לרבות לא תעשה, אם כן מה צריך פסוק למעט לא תעשה שאינם בגופו. ובעל כרחך לשונו לאו דוקא. אלא כוונתו מנין לרבות לא תעשה שהם כעין הפרט, חוץ מלא תעשה שאינם בגופו, שאותם לא מרבים].

9. עיין תוספות שהתקשו בביאור קושית הגמרא כאן. ועיין רא"מ הורביץ.

7. הקשה רש"י: הרי כבר כתוב בתחילת הפרשה — בין הערביים "יעשו אותו"! ותירץ רש"י: שהייתי אומר שדרך הכתוב לדבר כך. ולכן הוצרך לכתוב פעם שניה לדרשא.

8. בפשטות נראה ששאלת הברייתא היא מנין שמצות לא תעשה שבפסח ראשון נוהגים בפסח שני, שהייתי אומר שלא ינהגו מצות לא תעשה בפסח שני כלל. שהרי אינם כעין הפרט שהיא מצות עשה. וכן נראה מדברי רא"מ הורביץ. [ורש"י כתב ששאלת הגמרא מנין לרבות מהכלל

עונה הברייתא: מצות עשה שהפסח נאכל **צלי אש**.

שואלת הברייתא: **בפרטיה** מזה שהתורה פירטה את מצות ומרורים שהיא מצות עשה, מכלל שבא למעט שיש מצות עשה שאינה נוהגת בפסח שני. **ומאי ממעט ליה מה בא הכתוב למעט?**

עונה הברייתא: **ממעט השבתת שאור** שאינה נוהגת בפסח שני.

מקשה הברייתא: **איפוך אנא!** למה שלא נלמד להיפך לרבות השבתת שאור ולמעט צלי אש?

מתרצת הברייתא: **מצוה דגופיה** מצוה שבגוף הפסח עדיף חשובה יותר. ודומה לעשה של מצות ומרורים שהוא על הפסח.

עוד שואלת הברייתא: **בכלליה** בכלל של "ככל חוקת הפסח יעשו אותו", באופן שהוא לאו הניתק לעשה כעין הפרט ד"דלא ישאירו ממנו עד בקר" – **מאי קמרבי ליה**, איזה לאו הניתק לעשה הוא מרבה?

עונה הברייתא: מרבים את הלאו "לא **תוציאו ממנו**" שנאמר בפסח ראשון [שמות יב מ], "בבית אחד יאכל לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה". שהלאו הזה ניתק לעשה.⁽¹⁰⁾ שגם אחרי שכבר הוציא מן הבשר החוצה מוטל עליו לקיים את העשה ולהחזיר את הבשר לבית לאוכלו.⁽¹¹⁾

[יש גורסים כאן: **דדמי ליה** שהלאו של לא תוציאו דומה ללאו של נותר **דהאי מיפסל בנותר והאי מיפסל ביוצא** וכן גירסת ר"ח. אבל בספרים אחרים לא גרסו זאת].

שואלת הברייתא: **בפרטיה** מזה שהתורה פרטה את הלאו של "לאו ישאירו ממנו עד בוקר" שהוא לאו הניתק לעשה, מכלל שבא למעט שיש לאו הניתק לעשה שאינו נוהג בפסח שני, **ומאי קא ממעט ליה מה בא הכתוב למעט?**

עונה הברייתא: מיעט "לא יראה ולא ימצא". שהוא לאו הניתק לעשה. שאם נראה ברשותו חמץ מצוה עליו להשביתו. שנאמר "תשביתו שאור מבתיכם". וממעטים אותו שאינו נוהג בפסח שני.

[יש גורסים כאן: **דדמי ליה** ש"לא יראה ולא ימצא" דומה ללאו של נותר, **דהאי אינו לוקה**, דהוה לאו שניתק לעשה, **והאי אינו לוקה** דהוה ליה לאו שניתק לעשה. וכן העתיק הר"ח אבל בספרים אחרים לא גרסו זאת].

מקשה הברייתא: **איפוך אנא!** למה לא נדרוש להיפך, ש"לא יראה ולא ימצא" נוהגים בפסח שני, ואילו "לא תוציא ממנו" אינו נוהג בפסח שני?

מתרצת הברייתא: **מצוה דגופיה** מצוה שבגוף קרבן הפסח עדיף חשובה יותר,

11. כתב רש"י שהתנא כאן חולק על התנא שלעיל בפרק כיצד צולין [פה]. שסובר שבשר שיצא מחוץ לבית אסור באכילה [כאן כתב רש"י

10. תוספות הקשו: הרי זה לאו שקדמו עשה. ובמכות טו. הגמרא אומרת שאינו נחשב ללאו שניתק לעשה. ועיין רא"מ הורביץ.

נוהג בפסח שני, ולא של "אל תאכלו ממנו נא" אינו נוהג?

מתרצת הברייתא: **מצוה הגופיה** "אל תאכלו ממנו נא", שהיא מצוה בגופו של הקרבן עדיף, חשובה יותר ודומה ללאו של "עצם לא ישברו בו", שגם הוא בגופו של הקרבן.

שנינו במשנה: **הראשון טעון הלל באכילתו** והשני אינו טעון הלל באכילתו.

והוינן בה: **מנא הני מילי**, מנין למדו את הדברים הללו?

ומשנינן: **אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: אמר קרא נאמר בישיעה ל: "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג".** ופירושו: שיהיה לכם שיר [בעת מפתל סנחריב ומחנהו. מפרשים שם] כמו שאתם נוהגים לשורר בלילה המקודש לחג. ואין לך לילי חג שיש סיבה לחייב שירה, אלא רק בליל פסח ראשון, שאז אוכלים את קרבן הפסח וטעון שירה באכילתו.

ומכאן למדו: **לילה המקודש לחג**, שהוא ליל פסח ראשון, **טעון הלל באכילתו**. אבל לילה שאין מקודש לחג, שהוא ליל פסח שני [שאינו יום טוב], אין טעון הלל באכילתו.

שנינו במשנה: **זה וזה טעונין הלל בעשייתן**.

והוינן בה: **מאי טעמא** מה הטעם שגם פסח שני טעון הלל בעשייתו?

ודומה ללאו של "לא ישאירו ממנו עד בוקר", שהוא לאו בגופו של הפסח. אבל כל יראה וכל ימצא אינם בגוף קרבן הפסח.

עוד שואלת הברייתא: **בכלליה בכלל של "ככל חקת הפסח יעשו אותו" באופן שהוא לאו גמור. כעין הפרט "עצם לא ישברו בו" מאי קא מרבה**, איזה לאו גמור הוא מרבה שנוהג בפסח שני?

עונה הברייתא: **"אל תאכלו ממנו נא"** [בשר שאינו צלוי כל צרכו קרוי נא רש"י שמות י"ב].⁽¹⁾

שואלת הברייתא: **בפרטיה** מזה שהתורה פרטה "עצם לא ישברו בו" שהוא לאו גמור, מכלל שבא למעט שיש כיוצא בו לאו אחר שאינו נוהג בפסח שני. **ומאי קא ממעטי**, מה ממעטים ממנו?

עונה הברייתא: **"לא תשחט על חמץ דם זבחי"**, שאינו נוהג בפסח שני, שמותר לשחטו בזמן שיש חמץ ברשותו.

[ואף על גב שכבר מיעטנו לעיל שבפסח שני לא נוהג איסור חמץ של כל יראה וכל ימצא ודין השבתת שאור, מכל מקום הייתי אומר שכל זה דוקא שלא בשעת שחיטה. אבל בשעת שחיטה גם בפסח שני אסור, לכן בא הפרט של "ועצם לא ישברו בו" ומיעט את הלאו של "לא תשחט על חמץ רש"י].

מקשה הברייתא: **איפוך אנא** למה לא נדרוש להיפך. שלא של "לא תשחט על חמץ"

1. והרשב"ם שם מפרש: "נא" הוא בשר שצולים אותו בקדירה ללא מים. והאבן עזרא מפרש: "נא" הוא בשר חי.

שהאיסור הוא משום "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" ועיין לעיל פה. שכתב רש"י לימוד אחר].

נוהג בפסח שני, ולא של "אל תאכלו ממנו נא" אינו נוהג?

מתרצת הברייתא: **מצוה הגופיה** "אל תאכלו ממנו נא", שהיא מצוה בגופו של הקרבן עדיף, חשובה יותר ודומה ללאו של "עצם לא ישברו בו", שגם הוא בגופו של הקרבן.

שנינו במשנה: **הראשון טעון הלל באכילתו** והשני אינו טעון הלל באכילתו.

והוינן בה: **מנא הני מילי**, מנין למדו את הדברים הללו?

ומשנינן: **אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: אמר קרא נאמר בישיעה ל: "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג".** ופירושו: שיהיה לכם שיר [בעת מפתל סנחריב ומחנהו. מפרשים שם] כמו שאתם נוהגים לשורר בלילה המקודש לחג. ואין לך לילי חג שיש סיבה לחייב שירה, אלא רק בליל פסח ראשון, שאז אוכלים את קרבן הפסח וטעון שירה באכילתו.

ומכאן למדו: **לילה המקודש לחג**, שהוא ליל פסח ראשון, **טעון הלל באכילתו**. אבל לילה שאין מקודש לחג, שהוא ליל פסח שני [שאינו יום טוב], אין טעון הלל באכילתו.

שנינו במשנה: **זה וזה טעונין הלל בעשייתן**.

והוינן בה: **מאי טעמא** מה הטעם שגם פסח שני טעון הלל בעשייתו?

ודומה ללאו של "לא ישאירו ממנו עד בוקר", שהוא לאו בגופו של הפסח. אבל כל יראה וכל ימצא אינם בגוף קרבן הפסח.

עוד שואלת הברייתא: **בכלליה בכלל של "ככל חקת הפסח יעשו אותו" באופן שהוא לאו גמור. כעין הפרט "עצם לא ישברו בו" מאי קא מרבה**, איזה לאו גמור הוא מרבה שנוהג בפסח שני?

עונה הברייתא: **"אל תאכלו ממנו נא"** [בשר שאינו צלוי כל צרכו קרוי נא רש"י שמות י"ב].⁽¹⁾

שואלת הברייתא: **בפרטיה** מזה שהתורה פרטה "עצם לא ישברו בו" שהוא לאו גמור, מכלל שבא למעט שיש כיוצא בו לאו אחר שאינו נוהג בפסח שני. **ומאי קא ממעטי**, מה ממעטים ממנו?

עונה הברייתא: **"לא תשחט על חמץ דם זבחי"**, שאינו נוהג בפסח שני, שמותר לשחטו בזמן שיש חמץ ברשותו.

[ואף על גב שכבר מיעטנו לעיל שבפסח שני לא נוהג איסור חמץ של כל יראה וכל ימצא ודין השבתת שאור, מכל מקום הייתי אומר שכל זה דוקא שלא בשעת שחיטה. אבל בשעת שחיטה גם בפסח שני אסור, לכן בא הפרט של "ועצם לא ישברו בו" ומיעט את הלאו של "לא תשחט על חמץ" רש"י].

מקשה הברייתא: **איפוך אנא** למה לא נדרוש להיפך. שלא של "לא תשחט על חמץ"

1. והרשב"ם שם מפרש: "נא" הוא בשר שצולים אותו בקדירה ללא מים. והאבן עזרא מפרש: "נא" הוא בשר חי.

שהאיסור הוא משום "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" ועיין לעיל פה. שכתב רש"י לימוד אחר].

ומשנינו: אפשר לומר בזה שני טעמים.

א. איבעית אימא: לילה שבו אוכלים את פסח שני קא ממעט מיעט הפסוק דלעיל [השיר יהיה לכם כליל התקדש חג]. אבל יום שבו עושים פסח שני לא קא ממעט, אלא טעון הלל בעשייתו.

ואיבעית אימא: מסברא יש לומר שפסח שני טעון הלל בעשייתו, שהרי אמר רבי יוסי בברייתא [לקמן קיז.]: אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן בפסח, ונוטלין את לולביהן בסוכות, ואין אומרים הלל? שכיין שדבר מצוה הן הרי הם טעונים הלל. ואם כן מאותה סברא גם פסח שני טעון הלל בעשייתו.

שנינו במשנה: זה וזה טעון הלל בעשייתן ונאכלין צלי על מצה ומרורים ודוחין את השבת.

ומדייקינן: מלשון המשנה "ודוחין את השבת" משמע שדוקא לענין לדחות את השבת פסח ראשון ופסח שני שווין. אבל לענין לדחות את הטומאה לא שווים בזה פסח ראשון ושני. שפסח ראשון דוחה את הטומאה, שאם רוב הציבור טמאים שוחטין את הפסח בטומאה. ואילו פסח שני אינו דוחה את הטומאה אפילו אם רוב הקהל טמאים.

מתניתין דלא כרבי יהודה.

דתניא: פסח שני דוחה את השבת, (2) ואין דוחה את הטומאה.

רבי יהודה אומר: אף דוחה את הטומאה.

והוינן בה: מאי טעמיה מה טעמו דתנא קמא?

ומשנינו: מפני טומאה דחיתיו, התורה דחתה את האדם לפסח שני מפני שהיה טמא בראשון. וכי יחזור ויעשה בטומאה?! אם תאמר כך, נמצא שלא תיקן כלום בזה שנדחה לפסח שני! אלא מוטב שידחה לגמרי.

ורבי יהודה סובר: אף על פי שהתורה חזרה עליו לעשותו בטוהרה, מכל מקום אם לא זכה יעשה בטומאה.

תנו רבנן:

פסח ראשון דוחה את השבת, פסח שני דוחה את השבת.

פסח ראשון דוחה את הטומאה, פסח שני דוחה את הטומאה.

פסח ראשון טעון לינה בלילה הראשון של פסח בירושלים. ולמחרת (3) רשאי לצאת חוץ לחומה, אבל רק בתוך התחום [שהרי זה יום טוב, לפיכך אינו רשאי לצאת חוץ לתחום]. וגם פסח שני טעון לינה.

2. פירש רש"י שנאמר "כי קרבן ה' לא הקריב במועדו" וזהו כמאן דאמר לעיל צג. שמדובר על פסח שני. ודרשו מ"במועדו" שדוחה את השבת. ובתוספות יומא נד. האריכו מאוד בזה.

3. כך פירש רש"י כאן. [וכתב שמה שנאמר בתורה "ופנית בכוקר והלכת לאהליך" אין הכוונה אוהלו של האדם ממש, שהוא מחוץ לתחום, אלא אוהל שחוץ לחומה בתוך התחום,

אמר הכתוב "ששת ימים" ללמד שאכילת מצה בשבעת ימי הפסח רשות חוץ מלילה הראשון⁽⁶⁾.

ומכאן דרש רבי יהודה: פסח ראשון הנאכל לששה — שאוכלים בו מצות ששה ימים [נקט לשון הכתוב, אבל באמת אוכלים בו מצות שבעה ימים] טעון לינה. אך פסח שני שאין נאכל בו מצות לששה, אין טעון לינה.

וקשה, שהרישא של ברייתא שפסח שני דוחה את הטומאה היא כרבי יהודה. והרי רבי יהודה עצמו סובר שפסח שני אינו טעון לינה. ואם כן איך אמרה הברייתא שפסח שני טעון לינה?

ומתריצינן: תרי תנאי, נחלקו שני תנאים אם פסח שני טעון לינה, ואליבא [בשיטת] דרבי יהודה.

מתניתין:

הפסח שבא בטומאה, שהיו רוב הקהל

והוינן בה: מה שהברייתא אמרה "פסח שני דוחה את הטומאה" — כמאן בשיטת מי אמרה זאת? הרי זה כרבי יהודה.

ותמהינן: הרי בהמשך, הברייתא אמרה שפסח שני טעון לינה.

וכי לרבי יהודה, פסח שני טעון לינה?!⁽⁴⁾

והא תניא: רבי יהודה אומר: מניין לפסח שני שאין טעון לינה? שנאמר [דברים טז] בענין פסח ראשון: "ופנית בבקר והלכת לאחריך". ומכאן למדו שצריך ללון בירושלים ורק בבוקר יפנה לאוהל שחוץ לחומה [בתוך התחום אבל לביתו שמחוץ לתחום אינו יכול לפנות שהרי הוא יום טוב]⁽⁵⁾.

וכתיב מיד בהמשך הפרשה שם: "ששת ימים תאכל מצות". והיינו בפסח ראשון שאוכלין בו מצות ששה ימים, שהרי אסור בחמץ כל החג.

[ואף על פי ששבעה ימים אסור לאכול חמץ,

5. הקשו התוספות: הרי לא לומדים מ"ככל חקת הפסח יעשו אותו" אלא מצות שבגופו של הפסח או על גופו. כמבואר בגמרא לעיל. ולינה אינה על גוף הפסח, ואם כן למה צריך פסוק למעט אותה? והניחו בקושיא.

ותמה המהרש"א: א. מדוע לא הקשו על מאן דאמר שפסח שני טעון לינה הרי אינה מצוה שעל גופו? ב. הרי אפשר לתרץ את קושייתם, שהרי כל קרבן טעון לינה אחרי הקרבתו. ולכן צריך פסוק למעט את פסח שני [מהטעם המובא לעיל בהערה הקודמת]. ויש ליישב בדוחק.

6. שנאמר בענין פסח ראשון: "שבעת ימים

שהרי ביום טוב אסור לצאת חוץ לתחום. ועוד שהרי צריך להקריב עולת ראייה].

אבל רש"י בדברים [טז ז] פירש ופנית בבוקר של יום שני. מכאן שצריך ללון בלילה של מוצאי יום טוב.

וכן דעת התוספות כאן, ורש"י ותוספות בסוכה מז. [והוסיפו התוספות שאם לא לן בלילה שאחרי יום טוב, צריך ללון בלילה אחר מלילות החג].

4. הקשו התוספות: הרי כל קרבן טעון לינה אחרי הקרבתו ואם כן איך יתכן לומר שפסח שני אינו טעון לינה? ותירצו: שמה יש לומר שכיון שפסח שני הוא תשלומין לראשון אין צריך לינה כלל.

שבא בטומאה, יכול יהו חייבין על אכיתו, שהרי הם אסורים לאכול ממנו!

תלמוד לומר [ויקרא ז] בענין טמא שאכל מן הקדשים: "והבשר כל טהור יאכל בשר". "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה".

ודרשו חכמים מסמיכות הפסוקים: בשר קדשים שנאכל רק לטהורים [כמו שכתוב בתחילת הענין: "כל טהור יאכל בשר"] חייבים עליו כרת משום טמא. ואילו בשר קדשים שאינו נאכל לטהורין בלבד אלא גם לטמאים, אין טמאין חייבין עליו משום טמא.

רבי אליעזר אומר: יכול דחקו זבין [ומצורעין] ונכנסו לעזרה בפסח הבא בטומאה, יכול יהו חייבין כרת כדין הבא אל המקדש טמא?

תלמוד לומר [במדבר ה] בענין שילוח טמאים מן העזרה: "צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש". ודרשו מכאן: בזמן שטמאי מתים [המוזכרים בסוף הפסוק] משתלחין גם זבין

טמאים והותר להם לעשות את הפסח בטומאה [שנאמר במדבר ט בענין פסח שני: "איש איש כי יהיה טמא" — נדחה לפסח שני. ודרשו חז"ל איש טמא נדחה לפסח שני. ואין ציבור טמאים נדחין לפסח שני אלא מקריבים בטומאה. לעיל סו ב].

לא יאכלו ממנו זבין וזבות נדות ויולדות, שלא הותרה טומאה בציבור אלא לטמאי מת (7) ולא לשאר טמאים (8).

ואם אכלו בטומאת הגוף, אף על פי שהאוכל מבשר הקדשים בטומאת הגוף חייב כרת, כאן הם פטורים מכרת. ומכל מקום אם נכנסו למקדש לעשות פסחיהם חייבים בכרת, כדין הבא אל המקדש טמא. [והטעם מפורש בגמרא].

ורבי אליעזר פוטר אותם מכרת אף על ביאת מקדש.

גמרא:

תנו רבנן:

זבין וזבות נדות ויולדות שאכלו בפסח

זבים וזבות ושאר טמאים. ואם כן למה כתוב בסוף הפסוק — כי יהיה טמא "לנפש"? ללמד על הדרשא שדרשו חז"ל — "איש" — איש נדחה לפסח שני ואין ציבור נדחין. שכתוב "לנפש" ללמד שדוקא טמא מת הותר בפסח הקרב בטומאה. גמרא לעיל סו. [והביאה רש"י בקיצור].

8. הרמב"ם בפרק ז' מהלכות קרבן פסח הלכה ח' כתב שטמאי מגע טומאות, הרי הם כטמאי

תאכל עליו מצות" [דברים טז] ואחר כך נאמר: "ששת ימים תאכל מצות". ודרשו חכמים: שביעי בכלל היה, ויצא מן הכלל שאין חייבים לאכול מצות בשביעי. ולא ללמד על עצמו בלבד יצא אלא על הכלל כולו יצא. מה שביעי רשות, אף כולם רשות, חוץ מלילה הראשון שנאמר בו "בערב תאכלו מצות". גמרא לקמן קכ.

7. שנאמר בתחילת הפסוק "איש איש כי יהיה טמא" ודרשו מכפל המלים "איש איש" לרבות

אמר רבא לפשוט את הספק של רב יוסף:

אמר קרא: "וישלחו מן המחנה". מן המחנה" משמע אפילו מקצת מחנה. כלומר, אפילו כשמותר לטמא להכנס לעזרה. מכל מקום התורה צייתה שישלחו אותו מהיכל שהוא מקצת מהמחנה.

איכא דאמרי יש אומרים שרבא פשט להיפך, שטמא מת שנכנס להיכל בפסח הבא בטומאה פטור מן הכרת. וכך אמר רבא:

אמר קרא: "וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש". ובהמשך הפרשה נאמר: "אל מחוץ למחנה תשלחום".

ולמד מכאן רבא: כל היכא דקרינן ביה, כל מקום שנאמר בו "אל מחוץ למחנה תשלחום", שצריך להוציא את הטמא לגמרי מהמחנה כולו ואפילו מן העזרה [דהיינו בשאר ימות השנה], אז קרינן ביה נאמר בו גם "וישלחו מן המחנה". כלומר, וישלחו מן ההיכל.

אבל בפסח הבא בטומאה, שהטמאים יכולים להכנס לעזרה להקריב פסחיהם ולא נאמר בהם "אל מחוץ למחנה תשלחום", ממילא גם "וישלחו מן המחנה" לא נאמר בהם.⁽⁹⁾

ומכאן שטמא מת שנכנס להיכל בפסח הבא בטומאה פטור מן הכרת⁽¹⁰⁾.

למחנה תשלחום" — שזה מדבר מחוץ להיכל שנאמר בסמוך — אשר אני שוכן בתוכם, והיינו ההיכל. "קרינן ביה וישלחו מן המחנה" דהיינו מחוץ לעזרה.

10. כתבו התוספות: אף על פי שאין איסור לאו על הבא אל ההיכל בטומאה שהותרה בציבור,

ומצורעין [שהוזכרו בתחלת הפסוק] משתלחין. אבל בזמן שהפסח בא בטומאה שאז אין טמאי מתים משתלחין, אין זבין ומצורעין משתלחין.

בעי הסתפק רב יוסף:

בזמן שהפסח בא בטומאה מותר להכנס לעזרה בטומאה לצורך הקרבת הפסח. אבל אין צורך להכנס להיכל, שהרי הפסח קרב בעזרה.

[וההיכל קדוש יותר מהעזרה שהרי אפילו כהנים אסורים להכנס לשם שלא לצורך. שנאמר "אל יבוא בכל עת אל הקודש" על פי רש"י].

והסתפק רב יוסף:

דחקו טמאי מתים ונכנסו להיכל בפסח הבא בטומאה. מהו מה הדין בזה:

האם אומרים: מודאשתרי טומאת עזרה כיון שהותרה טומאה בעזרה, אשתרי נמי טומאת היכל הותרה גם טומאה בהיכל.

או דילמא שמא מאי דאשתרי, מה שלמדנו מהפסוק שמותר לעשות את הפסח בעזרה בטומאה, זה בלבד אשתרי הותר. אבל מאי דלא אשתרי מה שלא מצאנו בתורה מפורש [בטומאה בהיכל] שמותר, לא אשתרי לא הותר!

מת והותרו בפסח הבא בטומאה ודוקא טמאים שיוצאת טומאה מגופן כגון זבים וזבות אינם מקריבים בפסח הבא בטומאה, [ועיין בכסף משנה שם שהביא מקור לדברי הרמב"ם].

9. יש פירוש נוסף ברש"י בשם רבו שגרס בגמרא להיפך: "כל היכא דקרינן ביה אל מחוץ

בעי הסתפק רב יוסף:

התורה התירה לטמאי מתים לאכול מן הפסח הבא בטומאה. אבל אימורי הפסח אפילו לטהורים אסורים באכילה, שהרי הם נקטרים על המזבח.

והסתפק רב יוסף: דחקו טמאי מתים ואכלו אימורי הפסח הבא בטומאה — מהו? האם הם חייבים משום אוכל בשר קדשים בטומאה, או לא?

האם אומרים: מדאשתרי טומאת בשר כיון שהתורה התירה לאכול את הבשר בטומאה. ממילא אישתרי נמי טומאת אימורין הותרה גם טומאה באימורין.

ואף על פי שאסורים באכילה אפילו לטהורים משום שהם נאכלין לגבוה [שנאמר: [בויקרא כג] "וכל זר לא יאכל קדש"], מכל מקום אין חייבין עליהם כרת משום אוכל קדשים בטומאה.

או דילמא שמא מאי דאשתרי, מה שמוכח מהפסוק שהותר בטומאה, דהיינו אכילת בשר הפסח, שהתורה ציותה לאוכלו, זה בלבד אישתרי הותר. אבל מאי דלא אישתרי, מה שאין הוכחה מהתורה שהוא הותר, לא אישתרי, לא הותר!

אמר רבא לפשוט את הספק של רב יוסף: מכדי, הרי טומאת אימורין מהיבא איתרבאי, מהיכן למדנו שהאוכל מן האימורים בטומאה חייב כרת? הרי לא נאמר בפירוש בתורה שהאוכל מן האימורין בטומאה חייב כרת!

אלא למדנו טומאה באימורים מטומאת בשר [מהאוכל בשר בטומאה] דכתיב: [ויקרא ז] "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה".

ודרשו: "אשר לה'" — לרבות את האימורין, שאם אכל אותם בטומאה דינו כאוכל מן הבשר בטומאה.

ולמד מכאן רבא: כל היבא דאיתיה לטומאת בשר כל מקום שיש כרת באוכל בשר בטומאה — איתיה יש כרת גם לטומאת אימורין. אבל כל היבא דליתיה לטומאת בשר, כל מקום שאין כרת באוכל מן הבשר בטומאה, כגון בפסח הבא בטומאה — ליתיה לטומאת אימורין. אין חיוב כרת באוכל אימורין בטומאה.

בעי הסתפק רבי זירא:

אימורי פסח מצרים, היבא אקטרינהו, היכן הקטירום? הרי עדיין לא נבנה המשכן ולא נאמר בתורה שהיה אז מזבח!

אמר ליה אביי תשובה:

ומאן לימא לן ומי יאמר לנו דלא שויסקי עבוד שלא עשאו צלי על שיפודים [שנקרא "שויסקי"] ואכלום.

כלומר, בפסח מצרים באמת לא הקטירו את האימורים על המזבח. אלא האימורים נאכלו צלי כמו הבשר. [ר"ח, רש"ש].

ועוד יש ראייה לומר כך, שהאימורים בפסח מצרים נאכלו לבעלים. דהא שהרי תנא רב יוסף שנה רב יוסף ברייתא:

שלוש מזבחות היו שם במצרים, להזאת הדם: על המשקוף ועל שתי המזוזות שהיו עליהם מדם הפסח. והרי הם כשלוש מזבחות.

ומכאן: תו מידי אהרינא, עוד מזבח אחר להקרבה — לא הוה.

משמע שהאימורים בפסח מצרים לא הוקטרו על מזבח. אלא נאכלו לבעלים.

מתניתין:

מה ההבדל בין פסח מצרים [הפסח הראשון שהקריבו בני ישראל במצרים] לפסח דורות [לפסח שנעשה בכל הדורות]?

א. פסח מצרים מקחו בעשור. צריך לקחת [להפריש] טלה בעשירי בניסן לשם קרבן פסח.⁽¹⁾ אבל פסח דורות אין מקחו בעשור.

ב. ופסח מצרים טעון הזאה באגודת אזור, ועל המשקוף ועל שתי המזוזות. ואילו פסח דורות נותנים את דמו במזרק, ונותנים אותו על המזבח [ולא על המשקוף והמזוזות].

ג. ופסח מצרים נאכל בחפזון [בבהלה ומהירות. רש"י על התורה]. אבל פסח דורות אין צריך לאוכלו בחפזון.

ד. ופסח מצרים נאכל בלילה אחד, ופסח דורות נוהג כל שבעה. הגמרא מפרשת את המשפט הזה.

גמרא:

שנינו במשנה: פסח מצרים מקחו בעשור, ואילו פסח דורות אין מקחו בעשור.

והוינן בה: מנא לן, מנין לנו דבר זה?

ומשנינן: דכתיב [בשמות יב] בענין פסח מצרים: "דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחודש הזה, ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית".

ודרשו מהמלה "הזה": דוקא זה [פסח מצרים] מקחו מבעשור, ואין פסח דורות מקחו מבעשור.

ומקשינן: אלא מעתה שאמרנו שדורשים מהמלה "הזה" לומר שדוקא פסח מצרים מקחו בעשור ולא פסח דורות, אם כך יש להקשות קושיא:

נאמר בענין פסח מצרים "והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחודש הזה", ולמדו חכמים מכאן שפסח טעון ביקור ארבעה ימים [שבין "עשור לחודש" ובין "ארבעה עשר יום"], שבדקים אותו אם יש בו מום.⁽²⁾

1. החזון איש הסתפק האם צריך להקדיש את השה בעשור לחודש, או שמספיק שמיחד אותו בעשור לחודש, ויכול להקדיש אותו סמוך לשחיטה. ומשמע לו מלשון רש"י שאין צריך

1. החזון איש הסתפק האם צריך להקדיש את השה בעשור לחודש, או שמספיק שמיחד אותו בעשור לחודש, ויכול להקדיש אותו סמוך לשחיטה. ומשמע לו מלשון רש"י שאין צריך

2. החזון איש מסתפק האם צריכים לבדוק את

ופסח דורות נמי גם פסח דורות צריך ביקור, שהרי הכתיב [בשמות יג] בענין קרבן הפסח, "ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה". ודרשו: שיהו כל עבודות חדש ניסן, בין בפסח הנעשה במצרים ובין בפסח הנעשה בשאר הדורות, יהיו זה כזה.

ומכאן למדו שגם פסח דורות צריך ביקור ארבעה ימים. שהרי השוה הכתוב את פסח מצרים לפסח דורות.

ואף על פי שנאמר בענין ביקור ארבעה ימים "הזה", לומדים מכאן דרשא אחרת, כמו שהגמרא מפרשת והולכת:

אלא, ההוא "הזה" שנאמר בענין ביקור פסח מצרים, למעוטי פסח שני דכוותיה. בא למעט פסח שני שדומה לפסח מצרים, שפסח מצרים היה יום אחד בלבד, וכך פסח שני הוא יום אחד בלבד.

וכוונת הגמרא לתרץ שיש לימוד להשוות את פסח מצרים ופסח דורות. שנאמר: ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה. ולמדו מכאן שיהיו כל עבודות החדש זה כזה. ויוצא מן הכלל מקום שהתורה מיעטה בפירוש את פסח דורות. ולכן "מקחו בעשור" שנאמר בו "הזה", מיעטו שאין נוהג בפסח דורות, אבל ביקור ארבעה ימים אין בו מיעוט. שהרי "הזה" שנאמר בו בא למעט פסח שני. [ולכן לומדים מ'ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה" שגם פסח דורות צריך ביקור].

ואם תאמר, גם לענין "מקחו בעשור" נאמר

וקשה, האם הכי נמי גם בזה נדרוש [מהמלה "הזה"]? זה [פסח מצרים] טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה, ואין אחר [פסח דורות] טעון ביקור?!

והתניא והרי שנו בברייתא: בן בג בן אומר: מנין לתמיד שטעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה?

שנאמר [במדבר כח] בענין קרבן תמיד: "תשמרו להקריב לי במועדו". ולהלן בענין פסח מצרים הוא [הכתוב] אומר "והיה לכם למשמרת".

ודרשו חכמים לשון שמירה בגזירה שוה:

מה להלן, לשון שמירה שנאמר בפסח מצרים, טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה, אף כאן בתמיד טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה.

ומדברי בן בג בן אנו לומדים שאף על פי שכתוב בענין ביקור פסח מצרים "הזה". מכל מקום אין ממעטים מזה את כל שאר הקרבנות, שהרי לומדים ממנו לקרבן תמיד שצריך ביקור ארבעה ימים, וכמו כן יש לומר שגם פסח דורות לא התמעט מהמלה "הזה"!

ומתצינן: שאני התם, שונה "הזה" שנאמר שם [בענין ביקור ארבעה ימים] שאין ממעטים ממנו תמיד ופסח דורות, משום דכתיב "תשמרו" ולמדו בגזירה שוה שגם קרבן תמיד צריך ביקור.

ד] סמוך לשחיטה ודאי בודקים, אך יתכן שזה מדרבנן. [עיי' שם].

הטלה כל יום או שמספיק לבדקו בעשור לחודש. והביא מהמשנה בתמיד [פרק ג משנה

ומתרצינן: אמר קרא "ועברת את העבודה הזאת בחודש הזה", ולמדו מכאן שיהו כל עבודות חדש זה כזה. ואף על פי שנאמר "בלילה הזה" למדו מכאן דבר אחר, כמו שמפרש והולך:

אלא "הזה" למה לי?

לכדרבי אליעזר בן עזריה ורבי עקיבא שנחלקו במסכת ברכות [דף ט.]. מה דורשים מהפסוק הזה.

[דעת רבי אלעזר בן עזריה שלומדים גזרה שוה, שנאמר "ואכלו את הבשר בלילה הזה" ונאמר "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה". מה להלן עבר הקב"ה במצרים עד חצות. אף אכילת הפסח עד חצות.

ואילו רבי עקיבא סובר שמן התורה מותר לאכול את הפסח כל הלילה. ולמה נאמר "הזה"? שלא תאמר שיאכלו את הפסח שני לילות ויום אחד, לכן נאמר "הזה" ללמדך שאינו נאכל אלא בלילה אחד].

ומקשינן עוד קושיא:

אלא מעתה שאמרנו ש"הזה" שנאמר בענין מקחו בעשור ממעט פסח דורות יש להקשות:

דכתיב [שם] בענין פסח מצרים: "וכל ערל [ישראל שמתו אחיו מחמת מילה] לא יאכל בו".

ש"הזה" בא למעט פסח שני [שאינן צריך שיפריש אותו מעשור לחודש אייר], ולא למעט פסח דורות?

יש לומר, שעיקר כוונת הכתוב בזה שציוה שיקחו את הפסח בעשור לחודש, זה בשביל שיבקרוהו ממום ארבעה ימים [כמו שנאמר בהמשך הפסוק והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום]. וכיון שהתורה מיצטה פסח שני מביקור ארבעה ימים, ממילא אנחנו יודעים שאין צריך להפרישו מבעשור. [תוספות. וכן כוונת רש"י].

ולכן דרשו ש"הזה" שנאמר בענין מקחו בעשור, בא למעט פסח דורות, ללמדך שאף על פי שצריך ביקור ארבעה ימים, מכל מקום אינו חייב להפרישו מבעשור, ויכול לבקר שנים או שלושה טלאים בעשור, ובשעת שחיטה יקח אחד מהם [רש"י].⁽³⁾

ומקשינן עוד קושיא:

אלא מעתה שאמרנו כי "הזה" הנאמר בענין מקחו בעשור ממעט פסח דורות, יש להקשות:

דכתיב [בשמות יב] בענין פסח מצרים: "ואכלו את הבשר בלילה הזה". מכאן שבשר הפסח נאכל בלילה.

וקשה, האם הכי נמי גם בזה נדרוש [מהמלה "הזה"] דזה פסח מצרים נאכל בלילה, ואין אחר פסח דורות נאכל בלילה?! והרי לדברי הכל אין פסח דורות נאכל אלא בלילה! [לקמן קכ ב ברכות ט א].

3. ובתפארת ישראל כתב: שלענין ביקור יכול המוכר לבודקו. ואין צריך לקנות אותו ארבעה ימים לפני פסח.

ומתרגינן: **אמר קרא: "ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה"**. שיהו כל עבודות חודש זה כזה.

אלא "בו" למה לי?

ללמדך, **בו בפסח המרת דת פוסלת, ואין המרת דת פוסלת בתרומה**(4).

ואיצטריך למיכתב ערל שפסול מלאכול בפסח, ואיצטריך למיכתב בן נכר שפסול מלאכול בפסח. ואי אפשר ללמוד זה מזה.

דאי כתב רחמנא ערל בלבד, הייתי אומר שערל פסול משום דמאיס, אבל בן נכר שאין ערלה בגופו לא מאיס וכשר לאכול את הפסח.

לכן **צריכא** צריך לכתוב בן נכר.

ואי אשמעינן בן נכר בלבד, הייתי אומר שבן נכר פסול משום דאין לבו לשמים. אבל ערל דלבו לשמים, אימא לא פסול מלאכול בפסח.

לכן **צריכא** צריך לכתוב ערל.

מכאן ואילך מה שמוקף בסוגריים הודפס בספרים שלפנינו. ורש"י מחק את זה (5).

האם **הכי נמי** גם בזה נאמר **דבו** [בפסח מצרים] **אינו אוכל, אבל אוכל בפסח דורות?**! שהרי כשם שהמלה "הזה" משמע מיעוט גם "בו" משמע מיעוט! והרי מבואר בכמה מקומות במשנה שערל פסול מאכילת פסח דורות!

ומתרגינן: **אמר קרא: "ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה"**. מלמד שיהו כל עבודות חודש זה כזה.

אלא "בו" למה לי?

ללמדך, **"בו" בפסח, ערל אינו אוכל, אבל אוכל במצה ומרור.**

ומקשינן עוד קושיא:

אלא מעתה שאמרנו דורות, ש"הזה" שנאמר בענין מקחו בעשור ממעט פסח דורות, וגם המלה "בו" משמע מיעוט, אם כן יש להקשות קושיא:

נאמר [בשמות יב] בענין פסח מצרים: **"כל בן נכר לא יאכל בו"**. ופירשו חז"ל: **"בן נכר"** היינו שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים [יבמות עא]. כלומר שהמיר דתו.

וקשה, האם **הכי נמי** גם בזה נדרוש [מהמלה **"בו"**] **דבו אינו אוכל אבל אוכל הוא פסח לדורות?**!

4. שם דורשת "בו" ולא במעשר וכתבו תוספות שיש ללמוד תרומה ומעשר מאותו מיעוט].

אבל לענין בן נכר אין צריך פסוק לחייבו במצה ומרור. שהרי פשוט שמוטל על המומר לחזור בתשובה ולקיים כל המצות. ולכן דרשו שמוותר [לתת] לו לאכול מתרומה ומעשר.

5. ראה לקמן הערה 7 מדוע רש"י מחק גירסא זו.

4. קשה מדוע "בו" שנאמר בערל, דרשו חז"ל למעט במצה ומרור, ואילו "בו" שנאמר בבן נכר, דרשו חז"ל למעט בתרומה?

ופירשו התוספות ביבמות [עא. ד"ה בן] ש"בו" שנאמר בערל דרשו לחומרא לחייב את הערל במצה ומרור. שהרי אין צריך להתיר לו לאכול מצה ומרור שהרי הם חולין אלא הפסוק בא לחייבו באכילתם. ולא רצו לדרוש לקולא להתיר לערל לאכול בתרומה ובמעשר. [הגמרא

ויתבאר על פי דברי התוספות ביבמות עא. ד"ה בו.

[לגירסת הספרים בגמרא דלעיל ערל ובן נכר כתובים יחד:

אלא מעתה דכתיב "וכל ערל לא יאכל בו" וכן "כל בן נכר לא יאכל בו". הכי נמי דבו אינו אוכל אבל הוא בפסח דורות?!

ומתרצינן: אמר קרא: "ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה". שיהו כל עבודות של חודש זה כזה. אלא בו למה לי? בו אינו אוכל אבל הוא אוכל במצה ומרור⁽⁶⁾.

ולפי גירסא זו בין לענין ערל ובין לענין בן נכר דורשים בו אינו אוכל אבל הוא אוכל במצה ומרור.

וכאן הגמרא אומרת ואצטריך למוכתב ערל ואצטריך למוכתב בן נכר וכדלעיל.

ומקשינן: אלא מעתה נאמר בפסח מצרים: "תושב ושכיר לא יאכל בו" ודרשו חז"ל "תושב" – היינו גר תושב "שכיר" – היינו עובד עבודה זרה, וכי הכי נמי דבו הוא אינו אוכל, אבל אוכל הוא בפסח דורות?!

ומתרצינן: אמר קרא "ועבדת" שיהו כל עבודות של חודש זה כזה, אלא "בו" למה

לי? ללמדך, "בו" בפסח המרת דת פוסלת, ואין המרת דת פוסלת בתרומה.

עד כאן גירסת הספרים שמחק רש"י⁽⁷⁾.

ומקשינן עוד קושיא:

אלא מעתה ש"הזה" שבנין מקחו בעשור ממעט פסח דורות יש להקשות קושיא:

נאמר [בשמות יב] בענין פסח מצרים: "וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו אז יאכל בו", ודרשו במכילתא: מי יאכל בו? – רבו. מגיד שמילת עבדיו מעכבתו מלאכול בפסח. שאין האדון אוכל בפסח עד שימול את עבדיו. וכן האב שיש לו בן העומד למול אינו אוכל בפסח עד שימול את בנו.

וקשה, האם הכי נמי גם בזה דורשים, דבו אינו אוכל, אבל אוכל בפסח דורות?!

ומתרצינן: אמר קרא "ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה" שיהו כל עבודות חודש זה כזה. אלא "בו" למה לי? ללמדך, בו בפסח מילת זכריו בניו הזוכרים ועבדיו שלא מלו מעכבת [שאינו יכול לאכול בפסח עד שימולו]. ואין מילת זכריו ועבדיו מעכבת בתרומה.

ומקשינן עוד קושיא:

אומר שכיון שפטור מאכילת הפסח פטור גם ממצה ומרור שבאים איתו. ולכן צריך פסוק לחייבו.

7. רש"י מחק גירסא זו משני טעמים: א. תושב ושכיר שנאמרו בפסח הם ישראלים: תושב זה עבד עברי שנרצע, שכיר – זה עבד עברי

6. נתבאר לעיל הערה 4 בשם התוספות שאין צריך פסוק לחייב את המומר לעשות תשובה ולאכול מצה ומרור, ואם כן קשה על גירסא זו שלמדו מפסוק לחייב את המומר במצה ומרור.

תירצו התוספות שם לגירסא זו: מומר שעשה תשובה בזמן אכילת הפסח אינו יכול לאכול בפסח, כיון שהיה מומר בזמן עשיה. והייתי

הזאת בחדש הזה" שיהו כל עבודות חודש זה כזה.

אלא "ממנו" למה לי?

ללמדך **לכדרבה אמר רבי יצחק** ביבמות עד. נאמר "ממנו" בפסח. ונאמר "ממנו" במעשר שני. מה להלן ערל אסור בפסח, אף כאן ערל אסור במעשר.

שנינו במשנה: **ונאכל בחפזון** [ואין פסח דורות נאכל בחפזון].

והוינן בה: **מנא לן** מנין לנו שאין פסח דורות נאכל בחפזון?

ומשנינן: **דאמר קרא** [בשמות יב] בענין פסח מצרים: **"ואכלתם אותו בחפזון"** ודרשו חז"ל "אותו" פסח מצרים, **נאכל בחפזון**. ואין אחר פסח דורות **נאכל בחפזון**.

שנינו במשנה: **ונאכל בחפזון לילה אחד, ופסח דורות נוהג כל שבעה**.

והוינן בה: מה ששנינו שפסח דורות נוהג כל שבעה **אמאי קאי** על מה מדובר, על אכילת הפסח או על איסור חמץ?

אי לימא אם נאמר שמדובר **אפסח** על אכילת הפסח. יש להקשות קושיא: **פסח כל שבעה מי איכא** וכי הפסח נאכל שבעה ימים?! הרי אינו נאכל אלא לילה הראשון!

אלא מעתה עכשיו שאמרנו ש"הזה" שנאמר בענין מקחו בעשור ממעט פסח דורות יש להקשות קושיא:

דכתיב "ועצם לא ישברו בו" [הפסוק הזה נאמר בפסח שני. וצריך לגרוס **"ועצם לא תשברו בו"** שנאמר בפסח מצרים בשמות יב, רש"ש]. וכי הכי נמי גם בזה נדרוש **דבו** [בפסח מצרים] **אינו שובר אבל שובר בפסח דורות!**

ומתצינן: **אמר קרא: "ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה"** שיהו כל עבודות חדש זה כזה. **אלא בו למה לי?** ללמדך, **"ועצם לא ישברו בו"** — **בכשר, ולא בפסול**. שמותר לשבור עצם של פסח פסול.

ומקשינן עוד קושיא:

אלא מעתה שאמרו ש"הזה" שנאמר בענין מקחו בעשור ממעט פסח דורות, יש להקשות קושיא:

דכתיב [בשמות יב] בענין פסח מצרים: **"אל תאכלו ממנו נא"** שאינו צלוי כל צרכו [רש"י על התורה].

וכי נדרוש מהמלה "ממנו" למעט, דוקא **ממנו** [מפסח מצרים] **אי אתה אוכל נא, אבל אתה אוכל נא בפסח דורות!**

ומתצינן: **אמר קרא: "ועבדת את העבודה**

פוסלת ואינה פוסלת בתרומה"?
ב. הגמרא ביבמות ע: דורשת מיעוט זה מ"בו" שנאמר לענין בן נכר. ולא מ"בו" שנאמר בתושב ושכיר.
ועיין בתוספות ביבמות עא. שענו על שאלות רש"י.

העובד שש שנים. והגמרא אומרת ביבמות ע. שהם אוכלים בפסח. והפסוק אינו מתפרש כפשוטו. [אלא לגזרה שוה לענין תרומה עיין שם] ואם כן אי אפשר לומר כאן שתושב ושכיר אינם אוכלים בפסח. ועוד, שאין שייך לדבר כאן על המרת דת. ואיך אמרו בגמרא: "בו המרת דת

בין טוב לרע ולא ימירנו. ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קדש לא יגאל". מכאן שהאומר על בהמת חולין — הרי זו תמורת בהמת קרבן, הרי שתי הבהמות קדושות בקדושת הקרבן.

אמר רבי יהושע: שמעתי מרבתי שיש תמורת פסח שהיא קריבה שלמים לאחר הפסח. (1) כדין מותר הפסח [כגון שהפריש שני טלאים לאחריות על פסחו, ונותר אחד לאחר פסח] שהוא קרב שלמים.

יש מקרה שתמורת פסח אינה קריבה היא עצמה שלמים, אלא מניח אותה לרעות בשדה עד שתסתאב.

כלומר, עד שיפול בה מום. ואחרי שיפול בה מום יכול למכור אותה. [כדין כל הקדשים שנפל בהם מום שהם נפדים], ויביא בדמיה שלמים. שהרי מותר הפסח קרב שלמים.

והוסיף רבי יהושע: ואין לי אפשרות לפרש איזו תמורת פסח קריבה. ואיזו אינה קריבה. ששכחתי מה פירשו רבותי.

אמר רבי עקיבא: אני אפרש:

מה ששמע רבי יהושע שיש תמורת פסח קריבה ויש שאינה קריבה, לא רק בתמורת הפסח נאמר דין זה. אלא גם הפסח עצמו שאבד והקריב אחר תחתיו, אם נמצא הפסח הראשון יש אופן שהוא עצמו קרב שלמים, ויש אופן שאינו קרב, אלא ירעה עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיו שלמים.

אלא איך תפרש את המשנה? **אחמץ** שבפסח דורות נוהג שבעת ימים איסור חמץ? גם על זה יש להקשות קושיא:

שהרי ברישא שבמשנה שנינו בענין פסח מצרים "ונאכל בחפזון לילה אחד" — **מכלל דפסח מצרים לילה אחד** אסור בחמץ. ותו לא יותר מזה אין איסור ואפילו ביום ט"ו?!

והתניא והרי שנו בכרייתא: **רבי יוסי הגלילי אומר: מניין לפסח מצרים שאין חימוצו נוהג אלא יום אחד** ולא שבעת ימים? **תלמוד לומר** [בשמות יב] **בענין פסח מצרים: "לא יאכל חמץ"** ופמ"ד ליה ונכתב בסמוך לו "היום אתם יוצאים" ודרשו שלא יאכל חמץ ביום ט"ו בניסן שבו אתם יוצאים.

ומדברי הברייתא משמע שכל היום של ט"ו ניסן אסור בחמץ, ואם כן קשה, איך אפשר לומר שאין איסור חמץ בפסח מצרים אלא בלילה בלבד?

ומתריצין: **אלא** חסר במשנתנו כמה מילים [רע"ב] **והכי קאמר** כך אמר התנא במשנתנו:

"ונאכל [פסח מצרים] בחפזון לילה אחד". והוא הדין לפסח דורות שגם הוא נאכל לילה אחד [אבל שלא בחפזון].

ו"חימוצו" איסור חמץ שבפסח מצרים נוהג "בל היום" של ט"ו בניסן. ואילו "פסח דורות" — איסור חמץ שבו "נוהג כל שבעה".

מתניתין:

נאמר בסוף ספר ויקרא [כז לב] "לא יבקר

1. בתוספות יום טוב תמה מדוע אינה קריבה בפסח עצמו. והאריך בזה. והרש"ש תירץ

בין טוב לרע ולא ימירנו. ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קדש לא יגאל". מכאן שהאומר על בהמת חולין — הרי זו תמורת בהמת קרבן, הרי שתי הבהמות קדושות בקדושת הקרבן.

אמר רבי יהושע: שמעתי מרבתי שיש תמורת פסח שהיא קריבה שלמים לאחר הפסח. (1) כדין מותר הפסח [כגון שהפריש שני טלאים לאחריות על פסחו, ונותר אחד לאחר פסח] שהוא קרב שלמים.

יש מקרה שתמורת פסח אינה קריבה היא עצמה שלמים, אלא מניח אותה לרעות בשדה עד שתסתאב.

כלומר, עד שיפול בה מום. ואחרי שיפול בה מום יכול למכור אותה. [כדין כל הקדשים שנפל בהם מום שהם נפדים], ויביא בדמיה שלמים. שהרי מותר הפסח קרב שלמים.

והוסיף רבי יהושע: ואין לי אפשרות לפרש איזו תמורת פסח קריבה. ואיזו אינה קריבה. ששכחתי מה פירשו רבותי.

אמר רבי עקיבא: אני אפרש:

מה ששמע רבי יהושע שיש תמורת פסח קריבה ויש שאינה קריבה, לא רק בתמורת הפסח נאמר דין זה. אלא גם הפסח עצמו שאבד והקריב אחר תחתיו, אם נמצא הפסח הראשון יש אופן שהוא עצמו קרב שלמים, ויש אופן שאינו קרב, אלא ירעה עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיו שלמים.

אלא איך תפרש את המשנה? **אחמץ** שבפסח דורות נוהג שבעת ימים איסור חמץ? גם על זה יש להקשות קושיא:

שהרי ברישא שבמשנה שנינו בענין פסח מצרים "ונאכל בחפזון לילה אחד" — **מכלל דפסח מצרים לילה אחד** איסור בחמץ. ותו לא יותר מזה אין איסור ואפילו ביום ט"ו?!

והתניא והרי שנו בכרייתא: **רבי יוסי הגלילי אומר: מניין לפסח מצרים שאין חימוצו נוהג אלא יום אחד** ולא שבעת ימים? **תלמוד לומר** [בשמות יב] **בענין פסח מצרים: "לא יאכל חמץ"** ופמ"ד ליה ונכתב בסמוך לו "היום אתם יוצאים" ודרשו שלא יאכל חמץ ביום ט"ו בניסן שבו אתם יוצאים.

ומדברי הברייתא משמע שכל היום של ט"ו ניסן איסור בחמץ, ואם כן קשה, איך אפשר לומר שאין איסור חמץ בפסח מצרים אלא בלילה בלבד?

ומתריצין: **אלא** חסר במשנתנו כמה מילים [רע"ב] **והכי קאמר** כך אמר התנא במשנתנו:

"ונאכל [פסח מצרים] בחפזון לילה אחד". והוא הדין לפסח דורות שגם הוא נאכל לילה אחד [אבל שלא בחפזון].

ו"חימוצו" איסור חמץ שבפסח מצרים נוהג "בל היום" של ט"ו בניסן. ואילו "פסח דורות" — איסור חמץ שבו "נוהג כל שבעה".

מתניתין:

נאמר בסוף ספר ויקרא [כז לב] "לא יבקר

1. בתוספות יום טוב תמה מדוע אינה קריבה בפסח עצמו. והאריך בזה. והרש"ש תירץ

המזבח. (2) אלא ירעה עד שיפתאב, וימכר, ויביא בדמיו שלמים.

וכן תמורתו של הפסח הראשון שאבד ונמצא לפני שחיטת הפסח השני. כגון שהמיר אותו בבהמת חולין לפני השחיטה נמצא שבשעת השחיטה נקבע שם פסח על התמורה. ונדחתה מלהקרב לפסח, ולכן נפסלה מלהקרב בעצמה על המזבח, אלא מביאים בדמיה שלמים. (3).

האופן שהפסח ותמורתו אינם קרבים כך הוא:

הפסח הראשון שנמצא קודם שחיטת הפסח השני, ועמדו שני הטלאים לפניו בשעת השחיטה. ושחט את השני ולא את הראשון, הרי נקבע על הטלה הראשון שם פסח בשעת השחיטה, ודחה אותו בידים מלהקרב, וכיון שנקבע עליו שם פסח ונדחה מלהקרב לפסח, הרי הוא נפסל מלהקרב בעצמו על

ושנינו ירעו עד שיסתאבו. והקשו התוספות מאן על שיטת רב. [והיינו משום שביומא משמע ש"סתם משנה" מסייעת את דברי רב] ותירצו התוספות שכאן שדחה את הקרבן בידיים, גם רב מודה. [ונראה שהבינו כן גם בדברי רש"י].

אך רש"י לקמן צח. [סוף ד"ה שמע מינה] כתב שממשנתנו מוכח שיש דיחוי בבעלים חיים. וזה דלא כהתוספות. עיין תו"ט כאן [ובתחילת המשנה הבאה].

והרמב"ם פ"ד ה"ו כתב שהפסח שאבד אפילו אם נמצא קודם שחיטת השני קרב שלמים שלא כדברי משנתנו וביאר הכסף משנה בפירושו השני שהרמב"ם פוסק להלכה שאין דיחוי בבעלי חיים [וכן הסכים הלח"מ] וזה דלא כהתוספות כאן ומכל מקום בענין תמורה מודה הרמב"ם שתמורת הפסח שנמצא קודם שחיטה אינה קריבה. ופירש הכסף משנה שהרמב"ם מפרש "מכח קדושה דחוויה" היינו מכח בהמה שאפשר שיקריבו אותה לפסח ואפשר שיקריבוה לשלמים. [ויש פירושים אחרים בדעת הרמב"ם עיין כס"מ בפירוש הראשון ותוספות יום טוב במשנה הבאה, ומקדש דוד].

3. מרש"י בגמרא משמע שהתמורה עצמה כשירה להקריב אותה לפסח. ומובן לפי זה שבשעת שחיטה אם שחט את הפסח השני ולא

שכוונת רש"י קרבה שלמים אחר זמן שחיטת הפסח כלומר אחרי י"ד בניסן, אבל בי"ד ניסן עצמו אי אפשר להקריבו שלמים, כיון שהפסח קרב אחר התמיד, ושלמים אין מקריבים אלא לפני התמיד [משום עשה דהשלמה].

2. בהמה שהוקדשה לקרבן, ונדחתה מהקרבה, חלבה דין "דיחוי". כלומר, שנפסלה לעולם אפילו אם אחז כן בטלה סיבת הדיחוי שבה. [כגון: שני שעירים שמביאים ביום הכיפורים אי אפשר להקריב אחד אם מת השני. ואם מת אחד מהם השני נפסל אפילו אם לאחר זמן יביאו שעיר נוסף להקריב עם הראשון יומא ג:].

אך נחלקו בזה תנאים במסכת יומא סג: א. דעת רבי יהודה שדין דיחוי נוהג בין בחיי הקרבן ובין לאחר שנשחט. ב. דעת חנן המצרי שאין דין דיחוי כלל, ואם הבהמה חזרה ונעשתה ראויה, אפשר להקריבה. ג. דעת רבי שמעון ששייך דיחוי רק אחרי השחיטה. [כגון, שאחר ששחטו את השעיר של השם מת השעיר של עזאזל לפני זריקת הדם]. אבל בחיי הבהמה אין שייך דיחוי. ונחלקו בזה אמוראים. דעת רב כדעת רבי שמעון שאין דיחוי בבעלי חיים [כלומר בחיי הבהמה] ודעת רבי יוחנן כדעת רבי יהודה שיש דיחוי בבעלי חיים.

ובמשנתנו מבואר שיש דיחוי בבעלי חיים, שהרי מדובר כאן לענין הפסח שנאבד ותמורתו

חילוק שיש בתמורת הפסח יש גם בפסח עצמו כמו שביאר רבי עקיבא. והגמרא מפרשת מדוע רבי יהושע דיבר בתמורת הפסח ולא בפסח עצמו.

גמרא:

שנינו במשנה אמר רבי יהושע שמעתי שתמורת פסח קריבה, ותמורת פסח אינה קריבה.

ומקשינן: הרי רבי עקיבא פירש שגם בפסח עצמו יש פסח קרב ויש שאינו קרב. ואם כן לימא יאמר רבי יהושע שפסח קרב ופסח אינו קרב!

ומתריצין: הא קמשמע לן זה התנא בא להשמיענו: שלא רק בפסח עצמו יש פסח שאינו קרב, אלא דאיכא שיש תמורת הפסח דלא קריבה.

שהייתי אומר שדוקא הפסח הראשון בעצמו, שמתחילה הוא הופרש על מנת להקריבו לפסח, אם הוא עומד לפנינו בשעת שחיטה הוקבע עליו שם פסח. אבל תמורת הפסח,

[ורש"י פירש "וכן תמורתו" — שהפסח הראשון נמצא קודם שחיטה אבל הוא המיר בו רק אחרי השחיטה נמצא שבתמורה עצמה לא היה דיחוי, שהרי לא הקדישה אלא אחרי השחיטה, ומכל מקום דין התמורה כדין הפסח עצמו ופסולה מלהקרב על המזבח בעצמה, אלא רק דמיה כשרים. אבל בגמרא נחלקו אמוראים באופן זה מה דינו. ויבואר להלן⁽⁴⁾].

והאופן שהפסח ותמורתו אינם קריבים כך הוא:

הפסח הראשון שנמצא אחר שחיטת הפסח השני, הרי בשעת השחיטה לא היה לפנינו ולא היה ראוי להקרב לפסח, לפיכך לא נקבע שם פסח עליו, ולא נדחה בידיים, ולכן קרב שלמים בעצמו.

וכן תמורתו אם המיר בפסח הראשון שנמצא לאחר השחיטה, התמורה עצמה קרבה שלמים.

ולפי זה רבי יהושע שאמר "שמעתי שתמורת הפסח קריבה ותמורת הפסח אינה קריבה" יכל לדבר גם בפסח עצמו. שהרי אותו

לאחריות לפסחו. שאחד קרב פסח והשני שלמים. ורק באופן שהפסח אבד והמיר בו ושחט פסח שני, הרי בשחיטת השני דחה את הפסח הראשון ואת תמורתו.

4. מרש"י בתחילת דברי הגמרא להלן [ד"ה דאיכא] מוכח שפירש את המשנה כפי שביארנו לעיל שההמרה היתה לפני השחיטה, ושלא כמשמעות לשונו במשנה. וצריך עיון.

אותה הרי דחה אותה בידיים ופסולה. אבל דעת ר"י בתוספות [ד"ה קמ"ל] שהתמורה אינה כשירה להקרבה לפסח. ותמוה לפי זה מה שייך לומר שהיה בה דיחוי? וכן תמה החזון איש. עוד הקשה החזון איש לשיטת רש"י שהתמורה כשירה להקרבה לפסח. אם כן מדוע כל תמורה של פסח שאינו אבוד קריבה שלמים. [כך מבואר מדברי הגמרא] הרי כאשר הקריב את הפסח דחה את תמורתו? ותירץ שכל תמורה דינה כמפריש שני טלאים

כגון שהמיר בפסח הראשון קודם שחיטה⁽⁵⁾ בזה הייתי אומר שהתמורה מתחילה אינה עומדת להקרב לפסח, אלא לשלמים⁽⁶⁾. ואפילו בשעת שחיטה לא הקבעה לפסח, וממילא אין שייך בה דיחוי.

והשמיע לנו התנא שהתמורה כן נקבעת בשם פסח בשעת שחיטה, הואיל וגם היא ראויה להקרב בתורת פסח, כי"ד בניסן. וכיון שלא הקריב אותה הרי דחה אותה בידים, ונפסלה מלהקרב על המזבח.

שנינו במשנה: "אמר רבי עקיבא אני אפרש הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח ירעה עד שיסתאב... אחר שחיטת הפסח קרב שלמים".

ונחלקו אמוראים האם מה ששנינו "קודם שחיטת הפסח", ו"אחר שחיטת הפסח" מדובר בשחיטת הפסח ממש, או שמדובר על חצות היום שזהו הזמן שבו שוחטים את הפסח:

איתמר: רבה אמר: קודם שחיטה ממש, ולאחר שחיטה ממש, שנינו. ואם הפסח היה אבוד בשעת חצות ונמצא אחרי חצות קודם שחיטת הפסח השני, זה נקרא במשנה "קודם שחיטת הפסח". שכיון שהפסח היה

לפנינו לפני שחיטת השני הוקבע עליו שם פסח, ונדחה.⁽⁷⁾

רבי זירא אמר: קודם חצות, ואחר חצות שנינו. שעת חצות היא השעה הקובעת אם יחול על הטלה שם פסח, לפיכך אם נמצא קודם חצות הוקבע עליו שם פסח, וכיון שלא הקריבוהו נדחה ונפסל. אבל אם נמצא אחרי חצות, אפילו אם נמצא קודם שחיטת השני, הרי בשעת חצות היה אבוד ולא הקבע בו שם פסח, ואין שייך כאן דיחוי.

ומקשינן: ולרבי זירא שאמר קודם חצות ואחר חצות שנינו, הא קתני הרי שנינו במשנה "קודם שחיטת הפסח"! ואיך אמר רבי זירא קודם חצות?

ומתרצינן: אימא אמור במשנתנו קודם זמן שחיטת הפסח דהיינו קודם חצות.

כתנאי כבר נחלקו בזה תנאים בכרייתא:

הפסח שנמצא קודם שחיטה ירעה, לאחר שחיטה יקרב. רבי אליעזר אומר: קודם חצות ירעה לאחר חצות יקרב.

שנינו במשנה: אחר שחיטת הפסח יביא שלמים וכן תמורתו.

5. כך מוכח מרש"י כאן. וראה הערה קודמת.

6. כך פירש רש"י. והיינו שאף על פי שהתמורה כשרה ליקרב לפסח, מכל מקום אינה עומדת לכך והייתי אומר שאין שייך בזה דיחוי, וביאור דבריו, נראה על פי התוספות. שכיון שהוקדשה באיסור אין דעתו לשוחטה לפסח.

ודעת ר"י בתוספות שהתמורה פסולה מלהקרב לפסח, ולכן הייתי אומר שאין שייך בה

דיחוי. ותמה החזו"א לדברי ר"י מדוע באמת שייך בה דיחוי, הרי מתחילתה היא עומדת לשלמים. [והובא לעיל].

7. לדעת רבה אם נמצא קודם שחיטת השני הוקבע עליו שם פסח ונדחה, אבל אם נמצא אחר שחיטת השני לא נפסל, ואין כוונת רבה ששחיטת השני זהו הזמן הקובע שם פסח על הראשון. אלא דעת רבה שכל זמן שחיטת הפסח

אמר [רבא] (8) רבה: לא שנו שהתמורה קריבה, אלא באופן שנמצא אחר שחיטה, והמיר בו אחר שחיטה, שבו לא הוקבע שם פסח לא על הפסח ולא על תמורתו.

אבל אם נמצא קודם שחיטה, והמיר בו אחר שחיטה, שבו, אף על פי שעל התמורה לא הוקבע שם פסח, שהרי המיר בו רק לאחר שחיטה, מכל מקום הפסח בעצמו הרי נמצא קודם שחיטה, והוקבע עליו שם פסח ונדחה, וממילא תמורתו של הפסח מכה קדושה דחוויה קא אתא [באה] ולא קרבה.

איתביה אביי אביי שאל על דברי רבה מהברייתא דלקמן:

בענין קרבן שלמים [ויקרא ג] נאמרו שלוש פרשות: פרשה ראשונה בבקר. פרשה שניה בכבש, ופרשה שלישית בעז. ובענין הקרבת הכבש נאמר: [בפסוק ו] "ואם מן הצאן קרבנו". ובפסוק שאחריו נאמר: "אם כשב הוא מקריב את קרבנו".

ושאלה הברייתא: מה תלמוד לומר מה בא ללמדנו "אם כשב"? הרי כתוב בתחילת

הענין "ואם מן הצאן קרבנו", ואי אפשר לטעות ולומר שמדובר בעז, שהרי בפרשה שאחריה נאמר "ואם עז קרבנו" (9)

ועונה הברייתא: לרבות תמורת הפסח אחר הפסח שקרבה בעצמה שלמים (10).

ושאל אביי: היכי דמי באיזה תמורת הפסח מדובר בברייתא?

אילימא אם נאמר, שמדובר בפסח שנמצא אחר שחיטה והמיר בו אחר שחיטה ולא הוקבע שם פסח, לא על הפסח ולא על תמורתו, הרי זה פשיטא שאפשר להקריב את התמורה עצמה שלמים! (11) ולמה לי קרא?

אלא, לאו, בהכרח שנמצא קודם שחיטה והמיר בו לאחר שחיטה! ובהכרח שהברייתא באה להשמיע לנו שאף על פי שהפסח עצמו נדחה, תמורתו קרבה, כיון שהתמורה עצמה לא נדחית! וזה שלא כדברי רבה.

ענה רבה לאביי: לא מדובר שנמצא קודם שחיטה! אלא לעולם מדובר שנמצא אחר

9. כן פירש רש"י בפירושו השני. ובפירושו הראשון כתב רש"י שהמלה "אם" מיותרת. ובדברי הברייתא דלקמן מבואר שגם "כשב" וגם "אם" מיותרים.

10. פסח בא רק מן הצאן וממילא גם תמורתו מביאים מן הצאן ולכן למדנו מהפסוק כשב לרבות כשב אחר שהוא תמורת הפסח אחר הפסח שקרב שלמים.

11. שהרי דין כל מותר הפסח שקרב שלמים, וממילא תמורתו שלא היה בה דיחוי, פשיטא

קובע שם פסח על הקרבן. [אפילו אם נמצא אחר חצות], כן מוכח מרש"י צח. ד"ה ה"ג רבינא. [וכן דייק החזון איש]. ואולם אחרי שכבר נשחט הפסח השני, הרי נפטרו הבעלים מהקרבת הפסח. וממילא אין שייך יותר קביעות שם פסח. אבל מדברי החזון איש נראה שהבין שאם נמצא אחרי שחיטת השני לדעת רבה הקבע עליו שם פסח. אלא שאין שייך דיחוי באבוד. עיין בדבריו שהאריך בביאור מחלוקת רבה ורבי זירא.

8. גירסת הב"ח "רבה" וכן כתב ר"ח ורש"י לקמן ותוספות.

שחיטה, והמיר בו אחר שחיטה, ורק באופן זה התמורה עצמה קריבה שלמים.

ומה שאתה [אביי] שאלת למה לי קרא? על זה יש לומר שבאמת התורה לא כתבה "אם כשב" בשביל ללמד שהתמורה קריבה שלמים. וקרא [המקרא "אם כשב"] **אסמכתא בעלמא.**

אלא שקשה קרא למאי אתא בשביל מה נכתב "אם כשב"?

ענה על זה רבה: **לכדתניא** שדרשו מהפסוק הזה דרשא אחרת בברייתא:

נאמר בענין שלמים **"כשב"** ופסוק זה מיותר [שהרי בפרשה שאחריו כתוב "ואם עז" ובהכרח שבפרשה הזאת מדובר בכשב. וכדלעיל]. ללמדנו **לרבות את הפסח לאליה,** כדלקמן.

קרבנות שהם שור אין מקטירים בהן את האליה, ואילו בכל קרבנות כבשים כתוב בתורה שהאליה קריבה על המזבח עם האימורים. [בכשב שלמים נאמר: "חלבו האליה". באשם: "את כל חלבו ירים ממנו את האליה". וחטאת דינה כאשם].

ובפסח לא נאמר בתורה הקטרת אימורים כלל. אלא לומדים את זה מהפסוק [בבמדבר יח] "את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר". [שמדובר שם בבכור, וקשה למה נכתב "דמם", ו"חלבם" בלשון רבים? מכאן

דרשו לרבות בפסח ומעשר זריקת הדם והקטרת האימורים, לעיל סד:].

וכיון שלא הוזכרה הקטרת אימורים בפסח, אלא לומדים את זה מריבוי והאליה לא הוזכרה בו, הייתי אומר שהאליה של פסח אינה קריבה. לכן נאמר בענין שלמים "כשב" לרבות את הפסח לאליה. (12)

ומוסיפה הברייתא: **כשהוא** [הכתוב] **אומר "אם כשב"** שהמלה "אם" מיותרת, בא להשמיענו עוד דבר: **לרבות פסח שעברה שנתו** שפסח בא מכבש בן שנתו בלבד, ואם עברה שנתו הראשונה של הכבש, ואינו ראוי להיקרב לפסח, הרי הוא קרב שלמים.

וכן **שלמים הבאים מחמת פסח** כגון תמורת הפסח. או פסח שאבד ונתכפרו בעליו באחר, ואחר כך נמצא הראשון. [ויש מפרשים: שזה קרבן חגיגה הבא בי"ד ניסן כדי שהפסח יאכל על השובע. רש"י בשם רבן]. ולמדנו מהמלה "אם" לרבות [לחייב] אותם **לכל מצות שלמים:**

שטעון סמיכה על ראש הקרבן. וטעון הבאת **נסכים** עם הקרבן. **ותנופת חזה ושוק** שמניפים אותם ונותנים אותם לכהן.

ודברים אלו אינם נוהגים בפסח אלא רק בשלמים. ולומדים מהמלה "אם" לרבות פסח שעברה שנתו ושלמים הבאים מחמת הפסח שדינם כשלמים ולא כפסח.

שגם היא קריבה שלמים!

הכבשים, וזהו פסח שבא מן הצאן בלבד. [ועיין ברש"י שכתב שגם בכור ומעשר מרבים מכאן לאליה].

12. שאנו למדים מהמלה "כשב" [שהיא מיותרת] שבא לרבות קרבן אחר הבא מן

ומוסיפה הברייתא: **וכשהוא** [הכתוב] **אומר** "ואם עז" שהמלה "ואם" מיותרת, (13) **הפסיק הענין** בא להפסיק בין הפרשה של כבש שנאמרה קודם לבין הפרשה של עז. [שהמלה "ואם" הפסק היא].

לימד על העז שאינה ככבש, שאין העז טעונה הקרבת אליה.

ולמדנו מהברייתא ש"אם כשב" מרבה פסח לאליה ולא בא לרבות תמורת הפסח אחר הפסח שקרב שלמים אלא זו אסמכתא בעלמא.

עד כאן דברי רבה שאם הפסח נמצא קודם שחיטה, אף על פי שהמיר בו אחרי שחיטה, הרי התמורה פסולה משום שמכח קדושה דחוויה היא באה. [והקשה עליו אביי מהברייתא, ותירץ רבה את קושית אביי והביא ברייתא אחרת].

איכא דמתני לה יש אחרים ששנו את דברי רבה באופן אחר. שמה שרבה הזכיר בדבריו "לא שנו" הוא לא דיבר על הסיפא של המשנה [שמדברת באופן שהתמורה קריבה] אלא **ארישא** על תחילת דברי המשנה שמדובר באופן שהתמורה אינה קריבה.

שכך שנינו ברישא: **הפסח** [הראשון] **שנמצא קודם שחיטת הפסח** [השני] **ירעה עד שיסתאב, וימכר ויביא בדמיו שלמים, וכן תמורתו.**

ועל זה אמר (14) **רבה: לא שנו** שהתמורה אינה קריבה, **אלא שנמצא** הפסח קודם **שחיטה**, וגם **המיר בו קודם שחיטה**, שאז נמצא שהתמורה עמדה לפניו בשעת שחיטת הפסח, והוקבע עליה שם פסח. וכיון שדחה אותה ולא הקריב אותה לפסח, נפסלה. אבל אם הפסח נמצא קודם שחיטה, והמיר בו אחר שחיטה, תמורתו קריבה שלמים.

מאי טעמא? [מה טעם הדבר?]

כי קבעה שחיטה את מה קובעת שחיטת הפסח? **מידי דחזי ליה** דבר שכבר קדוש וראוי להקרב לפסח! אבל **מידי דלא חזי לה** דבר שעדיין לא הוקדש ואינו ראוי להיקרב לפסח, **לא קבעה.**

והרי התמורה הזאת לא הוקדשה אלא אחר שחיטת הפסח, נמצא שבזמן השחיטה היא חולין ואינה נקבעת בשם "פסח".

ולישנא זו חולקת על לישנא קמא בדברי רבה, וסוברת שאף על פי שהתמורה הזו באה מכח קדושה דחוויה, מכל מקום התמורה ראויה להקרב, כיון שלא היה דיחוי בה עצמה.

איתיביה אביי אביי הקשה לרבה שיש סתירה לדבריו מהברייתא [שהבאנו כבר לעיל]:

נאמר בענין קרבן שלמים "אם כשב" [והרי זה מיותר, כיון שכתוב בפרשה שאחריו

אלא שלא נאמרה בו אליה [תוספות].

14. גירסת רש"י "רבה" וכן מוכח לגירסת הב"ח והר"ח לעיל [בלישנא קמא].

13. ריב"א פירש שכל הפרשה שנאמרה בעז מיותרת, שהיה ראוי לכלול את העז עם הכבש באותה פרשה, אלא הפסיק את הענין וכתב את העז בפני עצמו ולא שינה בו כלום מהכבש,

"ואם עז", ממילא ברור שכאן מדובר בכבש] ושאלה הברייתא: "אם כשב" מה תלמוד לומר מה בא ללמדנו?

עונה הברייתא: לרבות תמורת הפסח שנמצא אחר הפסח שקריבה שלמים.

א-צ יכול אף לפני הפסח כן? והגמרא מפרשת בסמוך מה שאלה הברייתא.

תלמוד לומר: "פסח הוא" [שמות יא יא]. ודרשו חז"ל מהמלה "הוא" – דוקא הוא [הפסח הכשר] קרב, ואין תמורת הפסח בכל מקרה קריבה, אלא יש מקרה שתמורת הפסח אינה קריבה (1).

היכי דמי באיזה מקרה אין תמורת הפסח קריבה?

אילימא אם נאמר שמדובר בפסח שנמצא קודם שחיטה והמיר בו קודם שחיטה, פשיטא שתמורתו אינה קריבה! שהרי הוקבע עליה שם פסח בשעת שחיטה, ונדחתה. למה לי קרא למה הפסוק צריך לרבות אותה בפירוש? (2)

אלא לאו, שנמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה! ומכאן ראייה שהפסח שנמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה אינו קרב. ותיובתא [דרבא] דרבה!

ומסקינן: תיובתא. ונדחו דברי רבה שבלישנא הזאת. [אלא הפסח שנמצא קודם שחיטה, אפילו אם המיר בו אחרי השחיטה, כיון שהפסח עצמו נדחה, גם תמורתו אינה קריבה].

אמר שמואל: רוב הקרבנות שנפסלו, פודים אותם ומביאים בדמיהם קרבן אחר. אבל בענין חטאת יש חמש חטאות שאינם ראויות להקרבה, ונאמר הלכה למשה מסיני שהם מתות, שמכניסים אותם לחדר סגור [הנקרא "כיפה"] ואין מאכילים אותן, עד שמתות מאליהן. ולהלן נפרט איזה הן.

ושמואל אמר כלל בענין קרבן פסח: כל מקרה שאילו אירע בחטאת היא היתה מתה, אם אירע כיוצא בזה בפסח, קרב שלמים.

וכל מקרה שבחטאת רועה, עד שתסתאב ויביא בדמיה קרבן אחר. [כדלקמן] אם אירע כיוצא בזה בפסח, נמי רועה.

ורבי יוחנן חלק על שמואל ואמר: אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה, אבל אם נמצא קודם שחיטה, לא. ואפילו אם נמצא אחרי חצות.

ומתוך דברי רבי יוחנן שבא לחלוק על שמואל, למדנו שדעת שמואל שהפסח שנמצא אחר חצות קרב שלמים, ואפילו אם נמצא קודם שחיטה. וכדעת רבי זירא לעיל

1. והמעוט שהברייתא ממעטת "הוא" קרב ואין תמורתו קריבה, אין הכוונה למעט את התמורה באותו האופן ש"הוא" הפסח קרב. שהרי תמורת פסח קריבה [כמבואר לעיל צו: בברייתא] אלא הכוונה שיש מקרה אחר שתמורת הפסח אינה קריבה. רש"י.

2. כתבו רש"י ותוספות: אף על פי שהמשנה השמיעה לנו דבר זה, מכל מקום אין זה חידוש גדול עד כדי כך שיצטרכו פסוק בשביל לדעת דבר זה. [היינו, שהפסוק בא ללמד את חכמים והם אינם צריכים ללימוד בענין זה. אבל המשנה בא ללמד אותנו. ואנחנו כן צריכים שילמדו

מי שהיה פרק תשיעי פסחים

כו א ב ג מיי פ' ז
מתי' ק"ס הלכה ז:
כו ד טס הלכה ז:
כה ה מיי פ"ה מתי'
מע ט קרננות
הלכה יא:

קודם שחיטת הפסח ירעה - ועטמא דחיייה זידיס כדפירש רש"י ופ"ה רב דלמך אין בעלי חיים נדחין ופליגי אר' יוחנן כפ' שני שעירי (וימא דף סד) היינו דוקא כגון דלא דחיייה זידיס כגון נטמא בעלים או משמי ידיהם ותי' והא משמע דפליגי כפ"ק דקדושין (ק"ז זי) דל"ר יוחנן בהמה של צ' שותפין הקדים תליה וזורז ולקחה והקדיש תליה קדושה וזורז קריבה משום נדחתה בתחלה כשהקדים תליה ודייק עלה ש"מ בעלי חיים נדחין משמע דרב פליגי וי"ל כיון דלך הקדש דמי לה לא מיקרי כל כך דחוי זידיס ובתוספתא [פ"ט] פליגי רבי יוסי ורבנן חיזה מהן קריבי לכתחלה ומייתי לה כפ' שני שעירי (וימא דף סד) - שני

קמ"ל דליכא תמורת הפסח ולא קרבה - דקבע לה חלות או שחיטה דס"ד דלא קבע הואיל ובזאיור הוקדשה ואין נעונו עליה לאחיה לשם פסח קמ"ל דאפילו הכי קבע לה ור' מפרש דס"ד הואיל ואינה קריבה לעולם לשם פסח מתחלתה שלמים היא קמ"ל ומתוך פרש"י דפי' אלא חף היא נקבעת בפסח ונדחה משמע שסובר שלפי הלכות ראויה לפסח:

ושלמים הבזין מחמת הפסח - לפי אותו לשון דפירש ביקנותים להך שלמים היינו מחינת ז"ל אין לחוש מהו (שפירש) שכלול דברים (דף ע"ה: ד"ה ל"ה לומר) דשלמים הבאים מחמת פסח צפוק כל הפסולים (זבחים ק"ז ל"ו) היינו מותר פסח דהא כדליתא והא כדליתא: **ואם** עו הפסוק הענין: פירש ריב"ז מדלל כלל אותו כהדי כבש אלא הפסוק הענין וכלול לצדו ולא איהו צו כלום אלא דלא כתבי ציה אליה לכהי כתיב למעונו מתורת אליה לילומא

שחיטה לא לעולם שנמצא אחר שחיטה והמיר בו אחר שחיטה וקרא אסמכתא בעלמא אלא קרא למאי אתא (ב) *כדתניא כשב רבוא את הפסח ללאיה בשהוא אומר אם כשב ירבותו פסח שעברה שנתו ושלמים הבאין מחמת פסח לכל מצות שלמים שמעון סמיכה ונמכים ותנופת חוה ושוק וכשהוא אומר ואם עו הפסוק הענין ה"לומר על העו שאין מעונה אליה איבא דמתני לה ארישא הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח ירעה ער שיסתאב ויבאר בדמיו שלמים וכן תמורתו אמר רבא לא שנו אלא שנמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה אבל נמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה תמורתו קריבה שלמים מאי מעמא כי קבעה שחיטה מודי דחוי ליה מודי דלא חוי ליה לא קבעה איתביה אבוי אם כשב מה תלמוד לומר לרבות הפסח אחר הפסח שקריבה שלמים יכול

ואלא אחר - לזיכור חימומו טהג כל שבעה מכלל דלילה אחד דקתני מתני' בפסח מזרים חמין קאי וה"ל ואין חימומו טהג אלא לילה אחד ופסח זכרות טהג כל שבעה: **יום א'** - משמע כל היום: **לא יאכל חמץ חמץ** - ומכיון ליה היום חמץ יואל"ש: **אלה** - הכי תורה אור

אלא אחר מכלל דפסח מצרים לילה אחד ותו לא *והתניא רבי יוסי הגלילי אומר מנין לפסח מצרים שאין חימומו טהג אלא יום אחד ת"ל *לא יאכל חמץ וסמך ליה היום אתם יוצאים אלא ה"ל לילה אחד והוא הדין לפסח דורות וחמומו כל היום ופסח דורות טהג כל שבעה: **מתני'** *א"ר יהושע שמעתי שחמורת פסח קריבה וחמורת פסח אינה קריבה ואין לי לפרש א"ר עקיבא אני אפרש *הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח ירעה ער שיסתאב ויבאר בדמיו שלמים וכן תמורתו אחר שחיטת הפסח קריב שלמים וכן תמורתו: **ג'ב** ולימא פסח קריב ופסח אינו קריב הא קמ"ל דאיכא תמורת הפסח דלא קריבה איתמר רבה אמר יתירוס שהיטה ולאחר שהיטה שנינו רבי יורא אמר קודם חצות ולאחר חצות שנינו ולרבי יורא הא קתני קודם שחיטת הפסח אימא קודם זמן שחיטת הפסח כתנאי הפסח שנמצא קודם שחיטה ירעה לאחר שחיטה יקרב ר"א אומר קודם חצות ירעה לאחר חצות יקרב: **אמר** אר"ה שחיטת הפסח יביא שלמים וכו' : **אמר** רבא (ב) ילא שנו אלא שנמצא אחר שחיטה והמיר בו אחר שחיטה אבל נמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה תמורתו מכח קדושה דחוייה קא אתא ולא קריבה איתביה אבוי *אם כשב מה ת"ל אם כשב לרבות תמורת הפסח אחר הפסח שקריבה שלמים היכי דמי אילימא שנמצא אחר שחיטה והמיר בו אחר שחיטה פשיטא למה לי קרא אלא לא שנמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה והמיר בו אחר שחיטה וקרא

אסמכתא בעלמא אלא קרא למאי אתא (ב) *כדתניא כשב רבוא את הפסח ללאיה בשהוא אומר אם כשב ירבותו פסח שעברה שנתו ושלמים הבאין מחמת פסח לכל מצות שלמים שמעון סמיכה ונמכים ותנופת חוה ושוק וכשהוא אומר ואם עו הפסוק הענין ה"לומר על העו שאין מעונה אליה איבא דמתני לה ארישא הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח ירעה ער שיסתאב ויבאר בדמיו שלמים וכן תמורתו אמר רבא לא שנו אלא שנמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה אבל נמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה תמורתו קריבה שלמים מאי מעמא כי קבעה שחיטה מודי דחוי ליה מודי דלא חוי ליה לא קבעה איתביה אבוי אם כשב מה תלמוד לומר לרבות הפסח אחר הפסח שקריבה שלמים יכול

דמורה קריבה אלא שנמצא אחר שחיטה והמיר בו אחר שחיטה וקרא אסמכתא בעלמא אלא קרא למאי אתא (ב) *כדתניא כשב רבוא את הפסח ללאיה בשהוא אומר אם כשב ירבותו פסח שעברה שנתו ושלמים הבאין מחמת פסח לכל מצות שלמים שמעון סמיכה ונמכים ותנופת חוה ושוק וכשהוא אומר ואם עו הפסוק הענין ה"לומר על העו שאין מעונה אליה איבא דמתני לה ארישא הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח ירעה ער שיסתאב ויבאר בדמיו שלמים וכן תמורתו אמר רבא לא שנו אלא שנמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה אבל נמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה תמורתו קריבה שלמים מאי מעמא כי קבעה שחיטה מודי דחוי ליה מודי דלא חוי ליה לא קבעה איתביה אבוי אם כשב מה תלמוד לומר לרבות הפסח אחר הפסח שקריבה שלמים יכול

דמורה קריבה אלא שנמצא אחר שחיטה והמיר בו אחר שחיטה וקרא אסמכתא בעלמא אלא קרא למאי אתא (ב) *כדתניא כשב רבוא את הפסח ללאיה בשהוא אומר אם כשב ירבותו פסח שעברה שנתו ושלמים הבאין מחמת פסח לכל מצות שלמים שמעון סמיכה ונמכים ותנופת חוה ושוק וכשהוא אומר ואם עו הפסוק הענין ה"לומר על העו שאין מעונה אליה איבא דמתני לה ארישא הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח ירעה ער שיסתאב ויבאר בדמיו שלמים וכן תמורתו אמר רבא לא שנו אלא שנמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה אבל נמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה תמורתו קריבה שלמים מאי מעמא כי קבעה שחיטה מודי דחוי ליה מודי דלא חוי ליה לא קבעה איתביה אבוי אם כשב מה תלמוד לומר לרבות הפסח אחר הפסח שקריבה שלמים יכול

דמורה קריבה אלא שנמצא אחר שחיטה והמיר בו אחר שחיטה וקרא אסמכתא בעלמא אלא קרא למאי אתא (ב) *כדתניא כשב רבוא את הפסח ללאיה בשהוא אומר אם כשב ירבותו פסח שעברה שנתו ושלמים הבאין מחמת פסח לכל מצות שלמים שמעון סמיכה ונמכים ותנופת חוה ושוק וכשהוא אומר ואם עו הפסוק הענין ה"לומר על העו שאין מעונה אליה איבא דמתני לה ארישא הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח ירעה ער שיסתאב ויבאר בדמיו שלמים וכן תמורתו אמר רבא לא שנו אלא שנמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה אבל נמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה תמורתו קריבה שלמים מאי מעמא כי קבעה שחיטה מודי דחוי ליה מודי דלא חוי ליה לא קבעה איתביה אבוי אם כשב מה תלמוד לומר לרבות הפסח אחר הפסח שקריבה שלמים יכול

דמורה קריבה אלא שנמצא אחר שחיטה והמיר בו אחר שחיטה וקרא אסמכתא בעלמא אלא קרא למאי אתא (ב) *כדתניא כשב רבוא את הפסח ללאיה בשהוא אומר אם כשב ירבותו פסח שעברה שנתו ושלמים הבאין מחמת פסח לכל מצות שלמים שמעון סמיכה ונמכים ותנופת חוה ושוק וכשהוא אומר ואם עו הפסוק הענין ה"לומר על העו שאין מעונה אליה איבא דמתני לה ארישא הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח ירעה ער שיסתאב ויבאר בדמיו שלמים וכן תמורתו אמר רבא לא שנו אלא שנמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה אבל נמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה תמורתו קריבה שלמים מאי מעמא כי קבעה שחיטה מודי דחוי ליה מודי דלא חוי ליה לא קבעה איתביה אבוי אם כשב מה תלמוד לומר לרבות הפסח אחר הפסח שקריבה שלמים יכול

דמורה קריבה אלא שנמצא אחר שחיטה והמיר בו אחר שחיטה וקרא אסמכתא בעלמא אלא קרא למאי אתא (ב) *כדתניא כשב רבוא את הפסח ללאיה בשהוא אומר אם כשב ירבותו פסח שעברה שנתו ושלמים הבאין מחמת פסח לכל מצות שלמים שמעון סמיכה ונמכים ותנופת חוה ושוק וכשהוא אומר ואם עו הפסוק הענין ה"לומר על העו שאין מעונה אליה איבא דמתני לה ארישא הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח ירעה ער שיסתאב ויבאר בדמיו שלמים וכן תמורתו אמר רבא לא שנו אלא שנמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה אבל נמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה תמורתו קריבה שלמים מאי מעמא כי קבעה שחיטה מודי דחוי ליה מודי דלא חוי ליה לא קבעה איתביה אבוי אם כשב מה תלמוד לומר לרבות הפסח אחר הפסח שקריבה שלמים יכול

דמורה קריבה אלא שנמצא אחר שחיטה והמיר בו אחר שחיטה וקרא אסמכתא בעלמא אלא קרא למאי אתא (ב) *כדתניא כשב רבוא את הפסח ללאיה בשהוא אומר אם כשב ירבותו פסח שעברה שנתו ושלמים הבאין מחמת פסח לכל מצות שלמים שמעון סמיכה ונמכים ותנופת חוה ושוק וכשהוא אומר ואם עו הפסוק הענין ה"לומר על העו שאין מעונה אליה איבא דמתני לה ארישא הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח ירעה ער שיסתאב ויבאר בדמיו שלמים וכן תמורתו אמר רבא לא שנו אלא שנמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה אבל נמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה תמורתו קריבה שלמים מאי מעמא כי קבעה שחיטה מודי דחוי ליה מודי דלא חוי ליה לא קבעה איתביה אבוי אם כשב מה תלמוד לומר לרבות הפסח אחר הפסח שקריבה שלמים יכול

לעיל ד' כח :

זכמים דף לו :

הגהות
הב"ח
(ב) גפ' אמר
רבה לא שנו :
(ב) שם למאי
אחל לבדמיח
כבש :

זכמים דף עג
מנחת דף פג:
[לקמן א']

צ' אחר הפסח

[פ"ה]

שלמים שקרב
יכול

"ואם עז", ממילא ברור שכאן מדובר בכבש] ושאלה הברייתא: "אם כשב" מה תלמוד לומר מה בא ללמדנו?

עונה הברייתא: לרבות תמורת הפסח שנמצא אחר הפסח שקריבה שלמים.

א-צ יכול אף לפני הפסח כן? והגמרא מפרשת בסמוך מה שאלה הברייתא.

תלמוד לומר: "פסח הוא" [שמות יא יא]. ודרשו חז"ל מהמלה "הוא" – דוקא הוא [הפסח הכשר] קרב, ואין תמורות הפסח בכל מקרה קריבה, אלא יש מקרה שתמורת הפסח אינה קריבה (1).

היכי דמי באיזה מקרה אין תמורת הפסח קריבה?

אילימא אם נאמר שמדובר בפסח שנמצא קודם שחיטה והמיר בו קודם שחיטה, פשיטא שתמורתו אינה קריבה! שהרי הוקבע עליה שם פסח בשעת שחיטה, ונדחתה. למה לי קרא למה הפסוק צריך לרבות אותה בפירוש? (2)

אלא לאו, שנמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה! ומכאן ראייה שהפסח שנמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה אינו קרב. ותיובתא [דרבא] דרבה!

ומסקינן: תיובתא. ונדחו דברי רבה שבלישנא הזאת. [אלא הפסח שנמצא קודם שחיטה, אפילו אם המיר בו אחרי השחיטה, כיון שהפסח עצמו נדחה, גם תמורתו אינה קריבה].

אמר שמואל: רוב הקרבנות שנפסלו, פודים אותם ומביאים בדמיהם קרבן אחר. אבל בענין חטאת יש חמש חטאות שאינם ראויות להקרבה, ונאמר הלכה למשה מסיני שהם מתות, שמכניסים אותם לחדר סגור [הנקרא "כיפה"] ואין מאכילים אותן, עד שמתות מאליהן. ולהלן נפרט איזה הן.

ושמואל אמר כלל בענין קרבן פסח: כל מקרה שאילו אירע בחטאת היא היתה מתה, אם אירע כיוצא בזה בפסח, קרב שלמים.

וכל מקרה שבחטאת רועה, עד שתסתאב ויביא בדמיה קרבן אחר. [כדלקמן] אם אירע כיוצא בזה בפסח, נמי רועה.

ורבי יוחנן חלק על שמואל ואמר: אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה, אבל אם נמצא קודם שחיטה, לא. ואפילו אם נמצא אחרי חצות.

ומתוך דברי רבי יוחנן שבא לחלוק על שמואל, למדנו שדעת שמואל שהפסח שנמצא אחר חצות קרב שלמים, ואפילו אם נמצא קודם שחיטה. וכדעת רבי זירא לעיל

1. והמעוט שהברייתא ממעטת "הוא" קרב ואין תמורתו קריבה, אין הכוונה למעט את התמורה באותו האופן ש"הוא" הפסח קרב. שהרי תמורת פסח קריבה [כמבואר לעיל צו: בברייתא] אלא הכוונה שיש מקרה אחר שתמורת הפסח אינה קריבה. רש"י.

2. כתבו רש"י ותוספות: אף על פי שהמשנה השמיעה לנו דבר זה, מכל מקום אין זה חידוש גדול עד כדי כך שיצטרכו פסוק בשביל לדעת דבר זה. [היינו, שהפסוק בא ללמד את חכמים והם אינם צריכים ללימוד בענין זה. אבל המשנה בא ללמד אותנו. ואנחנו כן צריכים שילמדו

ד. חטאת שנתכפרו בעליה באחרת: חטאת שאבדה והביאו הבעלים חטאת אחרת והתכפרו בה ורק אחר כך נמצאה הראשונה. דין החטאת הראשונה למיתה.

ה. חטאת שאבדה, ונמצאה לפני שהתכפרו הבעלים באחרת:

לדעת רבנן אינה מתה אלא אם כן יש בה פסול נוסף כגון שהיא נמצאה בעלת מום, או שעברה שנתה [וחטאת אינה ראויה להקרבה אלא כבשה בת שנה]. וכיון שיש בחטאת שני פסולים, הרי החטאת מתה (4).

לדעת רבי ורבי שמעון כל חטאת שאבדה, הרי היא מתה.

ויש חטאות שאף על פי שאי אפשר להקריבם, אינן הולכות למיתה, אלא ירעו עד שיסתאבו. ואלו הן:

א. חטאת שאבדה ונמצאה לפני שהתכפרו בעליה באחרת, ואין בה פסול נוסף, לדעת

ששעת חצות היא הקובעת שם פסח על הקרבן. [תוספות] (3) [ולקמן יבואר איפה מרומז דבר זה בדברי שמואל].

מכאן ואילך הגמרא דנה בדברי שמואל שאמר כל שבחטאת מתה בפסח קרב שלמים. ולהבנת הסוגיא נקדים ונבאר מתי החטאת מתה, ומתי תרעה עד שתסתאב. [לפי שיטת הגמרא בסוגייתנו].

חמש חטאות שאי אפשר להקריבם מתות. ואלו הן:

א. ולד חטאת: כבשת חטאת שהתעברה וילדה, הבעלים מתכפרים בכבשה האם, והולד הולך למיתה.

ב. תמורת חטאת: הבעלים מתכפרים בחטאת, ותמורתה מתה.

ג. חטאת שמתו בעליה: החטאת אינה ראויה להקרבה אלא לכפר על הבעלים בחייהם, אבל לאחר מיתת הבעלים החטאת פסולה, ותמות.

אותרנו דבר זה].

3. ורש"י כתב: והוא הדין שהגמרא יכלה לתרץ ששמואל סובר כרבה, ולקמן הגמרא מפרשת כן בלישנא אחרינא. ותמה המהרש"א: מדוע לא נאמר שכאן הגמרא ידעה את המסקנא דלקמן שמוכח מדברי רבי יוחנן ששמואל סובר כרבי זירא.

4. זו דעת הסוגיא כאן, אבל בתמורה כב: כג. מבואר שחכמים מודים לרבי שאם הקריב לבסוף חטאת אחרת. הרי החטאת שאבדה לעולם מתה [אפילו אם נמצאה קודם שחטאת השניה] ונחלקו שם רבי אבא ורב הונא אם שחט את האבודה

מה דין השניה, לשיטת רבנן. וכבר עמדו בזה התוספות בתמורה כא: ועיי' רש"י שם. והחזון איש [צו: ד"ה לישנא] עמד בזה מדעתו [ומבואר בדבריו דלא כהרש"ש].

ובמה שנתבאר בסוגיא כאן שלדעת רבנן אבודה שנמצאה קודם כפרה מתה אם מצטרף בה פסול נוסף, והו דעת רש"י כאן, ובתמורה כא:.. אבל תוספות שם חלקו על דבריו. ולדבריהם לדעת הסוגיא כאן מוכרחים לומר שלרבנן אבדה שנמצאה קודם שחטאת לעולם תרעה עד שתסתאב. [ועיי' רש"י ד"ה דריש לקיש בסופו. ולפי דברי התוספות צריך לומר כדברי החזון איש דלעיל].

חכמים תרעה עד שתסתאב ותמכר ויפלו דמיה לנדבה [לעולות לקיץ המזבח (5)] אבל רבי ורבי שמעון חולקים וסוברים שהיא הולכת למיתה. וכנ"ל.

ב. חטאת שעברה שנתה, לדעת חכמים ורבי תרעה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמיה חטאת אחרת. אבל רבי שמעון חולק וסובר שהיא הולכת למיתה.

ג. חטאת בעלת מום, אין צריכים לחכות שהיא תסתאב, שהרי היא כבר מסואבת במום, ותימכר ויביא בדמיה חטאת.

ושמואל לימד אותנו כלל, שכל שבחטאת מתה בפסח קריבה שלמים. ואילו כל שבחטאת רועה גם בפסח רועה. ועכשיו הגמרא דנה בדברי שמואל.

מתקיף לה רב יוסף: [רב יוסף התקיף את דברי שמואל והקשה עליהם]: **וכלל הוא** וכי זה כלל גמור שכל מקום שבחטאת רועה, גם בפסח רועה! (6)

והרי חטאת שעברה שנתה, דלרעה אזלא שהולכת לרעות עד שתסתאב,

דאמר רבי שמעון בן לקיש: חטאת שעברה שנתה אין בה פסול חמור עד כדי כך שהיא מתה. **אלא רואין אותה כאילו היא חטאת**

כשירה שעומדת בבית הקברות ואין כהן יכול להכנס לבית הקברות ולקחתה ולהקריבה, כלומר, חטאת שעברה שנתה אין בה פסול חמור בגופה שפוסל אותה. אלא כעין פסול חיצוני שהתורה אסרה להקריבה מחמת ששהתה עד שעברה שנתה, ולכן אינה מתה ורועה עד שתסתאב.

ואילו בפסח כי האי גוונא באופן כזה [שעברה שנתו] **קרב שלמים!**

דתניא: [זו הברייתא שהבאנו לעיל צו:] **"כשב" לרבות את הפסח לאליה שהאליה קריבה על המזבח.**

וכשהוא [הכתוב] **אומר "אם כשב" [המלה "אם" מיותרת] בא לרבות את הפסח שעברה שנתו ושלמים הבאין מחמת פסח [כגון תמורת הפסח, ופסח שנתכפרו בעליו באחר] לכל מצות שלמים שטעונים סמיכה ונסכים ותנופת הזה ושוק.**

כשהוא [הכתוב] **אומר "אם עז" [שהמלה "אם" מיותרת] הפסיק הענין לימד על העז שאין טעון אליה.**

ומבואר בברייתא שפסח שעברה שנתו קרב שלמים. ואילו בחטאת אמר ריש לאיש שרועה. ומכאן קושיא על שמואל שאמר כל שבחטאת רועה. בפסח נמי רועה!

5. היו בעזרה קופות שעשויות בצורת שופרות [צר מלמעלה ורחב למטה] ואחד מהם היה כתוב עליו "קיץ המזבח", ונתנו את דמי החטאת שם והיו מקריבים מהמעות עולות כשהמזבח היה בטל שלא היו קרבנות מנדרים ונדבות.

6. תוספות הקשו: מדוע הגמרא לא הקשתה מהרישא של דברי שמואל כל שבחטאת מתה בפסח קרב שלמים. והרי תמורת חטאת וחטאת

יבשים שדרך להביא על השלחן בגמר הסעודה, ופירוש "קיץ המזבח" היינו כפירות קיץ

יבשים שדרך להביא על השלחן בגמר הסעודה,

את השניה — אחת מהן תקרב ושניה תמות, דברי רבי.

חכמים אומרים: אין חטאת שנאבדה מתה אלא שנמצאת לאחר שנתכפרו בעלים בשניה.

הא הרי משמע מדברי חכמים שאם נמצאה קודם שנתכפרו בעלים, רועה⁽⁸⁾.

ואילו בפסח היכא היכן דאבד ונמצא אחר חצות אף על פי שנמצא קודם שחיתה הרי הוא קרב שלמים, כמו שנתבאר ששמואל סובר בזה כרבי זירא ששעת חצות היא השעה הקובעת שם פסח על הקרבן.

ואם כן קשה, איך אמר שמואל כלל באבידה — "כל שבחטאת רועה, בפסח נמי רועה? הרי חטאת אבודה שנמצאה קודם שנתכפרו הבעלים — לדעת חכמים — רועה, ואילו הפסח שאבד, יש מקרה שהוא קרב שלמים, כגון שנמצא אחר חצות!

ומתריצין: שמואל, כרבי סבירא ליה [כרבי הוא סובר] דאמר רבי חטאת אבודה למיתה אלא, ובוזה נתיישבו דברי שמואל שפסח שנמצא אחר חצות קרב שלמים, שהרי כנגדו בחטאת שאבדה, דינה במיתה.

אבל כיון שהעמדנו את דברי שמואל כשיטת רבי, קשה לאידך גיסא: והא כל חטאת אבודה לרבי מתה, ואילו בפסח אבוד יש

ומתריצין: אמר ליה (7) כי קאמר שמואל באיזה חטאות דיבר שמואל? דוקא באבודין בחטאות שאבדו. שהרי חטאת שאבדה יש אופנים שהיא מתה, ויש אופנים שהיא רועה. ובוזה אמר שמואל שכיוצא בזה בפסח יש אופנים שקרב שלמים, ויש אופנים שרועה [ולקמן הגמרא מפרשת באיזה אופנים דיבר שמואל].

אבל ברחויין בחטאות המתות שנדחו מלהקריבם על המזבח בלא שנאבדו, כגון שמתו בעליה וכיוצא בזה, הרי אין בזה אופנים שהחטאת רועה, לפיכך בזה לא אמר שמואל את הכלל "כל שבחטאת מתה בפסח קרב שלמים". ובעברה שנתה אף על פי שבחטאת רועה מכל מקום בפסח קרב שלמים.

ומקשינן: ואבוד מי מושכחת ליה וכי בענין קרבן אבוד, הכלל של שמואל כן נכון?!

והרי אבודה בשעת הפרשה בלבד. כלומר, חטאת שנאבדה והפרישו אחרת תחתיה ועדיין הראשונה היתה אבודה. אבל בשעת ההקרבה [כשהקריבו את השניה] כבר מצאו את הראשונה, לרבנן דלרעיה אלא לשיטת חכמים הרי דין החטאת הזו שהיא הולכת לרעיה.

דתנן: הפריש חטאתו ואבדה והפריש אחרת תחתיה ונמצאת הראשונה, והרי שתיהן עומדות לפנינו, כלומר, שעדיין לא הקריבו

רש"י ור"ח נראה שלא גרסו אותם.

8. כבר נתבאר לעיל הערה 4 שהסוגיא בכריתות סוף כב: ותחילת כג. דלא כהסוגיא כאן [עייין שם].

שמתו בעליה שהן מתות, ובפסח כיוצא בזה אם המיר בתמורת פסח קודם חצות רועה, וכן פסח שמתו בעליו קודם חצות רועה. ועיין מהרש"א.

7. המילים: "אמר ליה" אין להם מובן. ומדברי

אופן שאינו קרב שלמים, כגון **היבא** [היכן] **דאבד קודם חצות ונמצא קודם חצות** שהוקבע עליו שם פסח ונדחה, והרי הוא **רועה!** ואם כן, היאך אמר שמואל — "כל" שבחטאת מתה בפסח קרב שלמים?

ומתרצינן: הפסח שאבד ונמצא **קודם חצות, לאו אבוד הוא** אין עליו שם אבוד, שהרי קודם שעת חצות בלאו הכי גם כאשר הוא לפנינו הוא לא ראוי להקרבה. נמצא שהאבידה לא שינתה בו דבר, ורק בשעת חצות שאז הוא ראוי להקרבה שייך בו שם "אבוד".

כדרבא הרי זה כעין דברי רבא, **דאמר רבא** בענין חטאת שאבדה: **אבידת לילה חטאת** שאבדה בלילה שאינו זמן הקרבה, ונמצאה עד אור הבוקר⁽⁹⁾, **לאו שמה אבידה**. ואפילו רבי מודה שאינה מתה אלא רועה.

וכיון ששמואל דיבר רק באבידה, בעל כרחך דיבר רק בפסח שנמצא אחרי חצות, שהרי לפני חצות אין על הפסח שם אבוד. ובזה אמר שמואל שכל שבחטאת מתה דהיינו כשיש עליה שם אבידה, כנגדה בפסח אחרי חצות — קריבה שלמים. [תוספות] ⁽¹⁰⁾

ובזה מיושב הרישא של דברי שמואל — "כל שבחטאת מתה, בפסח קרב שלמים".

אבל בסיפא של דברי שמואל — "כל שבחטאת רועה בפסח נמי רועה" — בזה מקשינן: **אלא** כיון שאמרנו ששמואל סובר כרבי, קשה, **רועה לרבי היכי משכחת לה** היכן אנו מוצאים אבידת חטאת שהיא רועה? הרי לרבי כל חטאת שאבדה דינה במיתה!

ומתרצינן: מצאנו אבידת חטאת שרועה, ב-צ **בדרבי אושעיא**.

דאמר רבי אושעיא: מי שהיה חייב קרבן חטאת, **והפריש שתי חטאות, לאחירות**, שאם תאבד חטאת אחת יקריב את חברתה — **מתכפר באחת מהן, ושניה תרעה** [עד שתסתאב, ותמכר, ויקריב בדמיה עולות לקיץ המזבח].

ואפילו אם השניה אבדה מודה רבי שאינה מתה, כיון שמלכתחילה, משעת ההפרשה, אחת מהם לא עמדה להקרבה אלא לדיחוי.

וכשם שרועה בלא אבדה, כך רועה גם באבדה. [תוספות] ⁽¹⁾

ומקשינן: שמואל אמר "כל שבחטאת רועה — בפסח נמי רועה".

10. כתב החזון איש: תוספות יכלו לפרש שבקדשים בלילה זה כעין פסח קודם חצות, ובזה נתיישבו דברי שמואל שכל שבחטאת בלילה רועה בפסח קודם חצות רועה. [אך תוספות כתבו את האמת, ששמואל לא דיבר בזה].

1. רש"י מפרש שרבי אושעיא לא דיבר באבידה

9. הגמרא כאן היא כלישנא אחת בתמורה כב: [אבל יש לישנא שניה שם שאבידת לילה אפילו אם נמצאה ביום שלאחריו לא שמה אבידה. ואפילו אם נתכפר בעליה אינה מתה וכן פסק הרמב"ם, וזה ודאי שלא כסוגייתנו. שהרי הפסח שאבד לפני חצות ונמצא אחר חצות נקרא אבוד].

יכול אף לפני הפסח - תמורת הפסח שנמלא לפני פסח (שני) תהא קריבה שלמים: **סלמוד לומר סוף** - פסח הוא הפסח כשר קרב ואין תמורתו קריבה לאו תמורת הואו דקרב קא ממשע חלל הכי קאמר יש תמורת פסח שחיטה קריבה: **פשיטא** - ללא קרבה דהא הוקבעה ונדחה בפסח ואע"ג דלעיל אמר בתנאי הא קא משמע לן דלויכא תמורת פסח ללא קרבה קרא מיהא לא אילטרין לאשמעינן הכי: **סי'ג** **אמר שמואל כל שבתות מהם כו' ור' יוחנן אמר אין ספסא קרב שלמים אלא שנמלא אחר שחיטה אבל קודם שחיטה לא** - כל שבתות מהם חמש חטאות ממות הלכה למשה מסיני כוכסן לכיפה וכן ממות ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה וחטאת שנתכפרו בעליה על ידי האחרת שאבדה זאת ואחר כך נמלאת ושעברה שנתה ונקט שמואל גבי פסח סימנא ביה ולאמר כל שבתות מהם אי מיתרע הכי בפסח קרב שלמים וקא סלקא דעתך דלכולהו ממות דחטאת לאשתכחן גבי פסח קרב שלמים דהיינו תמורת פסח ופסח שמתו בעליו ושכיפרו בעליו ושעברה שנתו קריבין שלמים: **וכל שבתות רועה** - לקמן מפרש מאי היא ומיתה ורעיה לאו קולא ותומרא איכא בחדא מואידך והאי דנקט גבי מיתה דחטאת בפסח קרב וגבי רעיה דחטאת בפסח רעיה לאו טעמא קא יחיב ביה דמשום דהכא מתה הכא קרב חלל סימנא בעלמא הוא: **וכללל הוא** - דכל שבתות רועה בפסח רועה: **דריש לקיש** - במס' תמורה בפרק ולד חטאת (דף כ"ג) והתם מוסיב לה ממתיתין דהתם דקתני ושעברה שנתה כו' ומתוך לה דהכי קתני שעברה שנתה ואבדה (או אבדה) ונמלאת בעלת מוס: **כאילו עומד ביום הקבורה** - כל מקום שהיא רואין כאילו היא ביום הקבורה שאין כהן נכנס לה לשוחטה ורועה עד שססתאב ותימכר ויפלו דמיה נדבה לשופרות שכתוב עליהן נדבה ומקיימים זה את המוצב זה מדרשו של יהודע הכהן במסכת תמורה (דף כ"ג) שכלל מותר חטאת ואשם לקיץ המוצב מן השמים ומתאזרות ממות שהן הלכה למשה מסיני: **כשכנ לרבינו** - קתני מיתה פסח שעברה.

יומא דף סו.
תמורה דף כב.

[לעיל פ' יג:]
שמות דף פג:
זכמים דף ט'

תמורה דף כב:
[במחנה פ.]

הגהות
הב"ח
(6) במחנה
דרכי תשובה:

תמורה פ.

מי שהיה פרק תשיעי פסחים

צו

עין משפט
נר מצוה

אילימא שנמלא קודם שחיטה והמיר בו קודם שחיטה פשיטא למה לי קרא - ואע"ג דקתני ליה במתני' לאשמעינן דלויכא תמורה דלא קרבה מ"מ לא אילטרין להכי: **פשיטא** - השתא לא שייך לשנויי דקרא אסתמחא בעלמא כדשני לעיל, דאם כן קרא למאי חתא: **אלא** - ללא שנמלא קודם שחיטה - תימא לליכא קמא מאי מקשה אצ"י לרבה מהך דברייחא והלא סיפא מסייעתא לו כדדריא כדמסיק השתא וזהו תימא לומר שלא ידע אצ"י סיפא דברייחא דמקמי מיהא: **אמר** שמואל כל שבתות מהם כו' - שמואל כרבי זירא סבר דלמר חלות קבע מדאלי' יוחנן אין הפסח קרב שלמים חלל שנמלא אחר שחיטה והכי (דייקן) לקמן: **וכללל הוא והרי כו'** - תימא דפרין אסיפא דמילתיה

דכל שבתות רועה ואירשאי כתיב איכא למיפרך דהא תמורת חטאת (ואין) שמתו בעליה לדמיה חלל ולאו בפסח אמרי' במתני' דתמורת הפסח רועה חס המיר קודם חלות דקבעיה חלות וכן מתו בעליו אחר לקמן. דאי מת קודם חלות דקבעיה חלות: **רואין** אותה כאילו היא בבית הקבורה - נקט הכי משום דקתני בית הקבורה לאו דחיה היא וכמו כן עברה שנתה לא חשיב דהוי כמו מתו או נתכפרו בעליה: **ורועה** - פירש רש"י ויפלו דמיה לקיץ המוצב ממדרשו של יהודע ואין נראה לרבי"א דלא נאמר מדרש יהודע חלל בהפריש מעות לחטאתו או לאשמו ונשתייר מהם או אבדו והפריש אחרים ואחר כך נמלאו דמה ששתייר יפלו לנדבה אבל כבי האי גוונא שלא נתכפרו עדיין בעלים אמרינן תימכר ויביא אחרת בדמיה והביא ר"י רחיה לדבריו דתנן בפרק ולד חטאת (תמורה דף כ"ג) ושאלה חס משכיפרו כו' וחס עד שלא כפרו בעליה תרעה עד שסתאב ותמכר ויביא אחרת בדמיה והשתא בדחוייה גמורה כמו אבדה דמודי ריש לקיש לאחר כפרה דמתה קתני עד שלא כיפרו ויביא בדמיה אחרת בעברה שנתה דלאו דהוי גמור הוא דלף לאחר שכיפרו בעליה אינה מתה לא כל שכן חלות חלות

דכל אף לפני הפסח כן תלמוד לומר הוא קרב ואין תמורת הפסח קריבה היכי דמי אילימא שנמצא קודם שחיטה והמיר בו קודם שחיטה פשיטא למה לי קרא אלא לאו שנמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה תיובתא (6) דרבא תיובתא אמר שמואל כל שבתות מהם כו' שמואל כרבי זירא סבר דלמר חלות קבע מדאלי' יוחנן אין הפסח קרב שלמים חלל שנמלא אחר שחיטה והכי (דייקן) לקמן: **וכללל הוא והרי כו'** - תימא דפרין אסיפא דמילתיה

דכל שבתות רועה ואירשאי כתיב איכא למיפרך דהא תמורת חטאת (ואין) שמתו בעליה לדמיה חלל ולאו בפסח אמרי' במתני' דתמורת הפסח רועה חס המיר קודם חלות דקבעיה חלות וכן מתו בעליו אחר לקמן. דאי מת קודם חלות דקבעיה חלות: **רואין** אותה כאילו היא בבית הקבורה - נקט הכי משום דקתני בית הקבורה לאו דחיה היא וכמו כן עברה שנתה לא חשיב דהוי כמו מתו או נתכפרו בעליה: **ורועה** - פירש רש"י ויפלו דמיה לקיץ המוצב ממדרשו של יהודע ואין נראה לרבי"א דלא נאמר מדרש יהודע חלל בהפריש מעות לחטאתו או לאשמו ונשתייר מהם או אבדו והפריש אחרים ואחר כך נמלאו דמה ששתייר יפלו לנדבה אבל כבי האי גוונא שלא נתכפרו עדיין בעלים אמרינן תימכר ויביא אחרת בדמיה והביא ר"י רחיה לדבריו דתנן בפרק ולד חטאת (תמורה דף כ"ג) ושאלה חס משכיפרו כו' וחס עד שלא כפרו בעליה תרעה עד שסתאב ותמכר ויביא אחרת בדמיה והשתא בדחוייה גמורה כמו אבדה דמודי ריש לקיש לאחר כפרה דמתה קתני עד שלא כיפרו ויביא בדמיה אחרת בעברה שנתה דלאו דהוי גמור הוא דלף לאחר שכיפרו בעליה אינה מתה לא כל שכן חלות חלות

דכל אף לפני הפסח כן תלמוד לומר הוא קרב ואין תמורת הפסח קריבה היכי דמי אילימא שנמצא קודם שחיטה והמיר בו קודם שחיטה פשיטא למה לי קרא אלא לאו שנמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה תיובתא (6) דרבא תיובתא אמר שמואל כל שבתות מהם כו' שמואל כרבי זירא סבר דלמר חלות קבע מדאלי' יוחנן אין הפסח קרב שלמים חלל שנמלא אחר שחיטה והכי (דייקן) לקמן: **וכללל הוא והרי כו'** - תימא דפרין אסיפא דמילתיה

דכל אף לפני הפסח כן תלמוד לומר הוא קרב ואין תמורת הפסח קריבה היכי דמי אילימא שנמצא קודם שחיטה והמיר בו קודם שחיטה פשיטא למה לי קרא אלא לאו שנמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה תיובתא (6) דרבא תיובתא אמר שמואל כל שבתות מהם כו' שמואל כרבי זירא סבר דלמר חלות קבע מדאלי' יוחנן אין הפסח קרב שלמים חלל שנמלא אחר שחיטה והכי (דייקן) לקמן: **וכללל הוא והרי כו'** - תימא דפרין אסיפא דמילתיה

כפ א מוי' ס'ד מהל'
ק"פ הלכה ז'
ב מיי' ס'ד מהל'
פסול' מוקדישין
הלכה ח'
לא ג שס הלכה ט'

[וכן תמו עור נבדק ד'
ד'ה לאו ובמילין עד.
ד'ה וזכאי ונדבה לה:
ד'ה אילימא ויש מקום
לעין תמו' מ'ק ה.
ד'ה (למיו' ג'מ נד:
קד'ה לענין וצ'ני' .
ד'ה והתניא]

רבינו הגנאל

יכול אף לפני הפסח כן תלמוד לומר הוא קרב ואין תמורת הפסח קריבה היכי דמי אילימא שנמצא קודם שחיטה והמיר בו קודם שחיטה פשיטא למה לי קרא אלא לאו שנמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה תיובתא (6) דרבא תיובתא אמר שמואל כל שבתות מהם כו' שמואל כרבי זירא סבר דלמר חלות קבע מדאלי' יוחנן אין הפסח קרב שלמים חלל שנמלא אחר שחיטה והכי (דייקן) לקמן: **וכללל הוא והרי כו'** - תימא דפרין אסיפא דמילתיה

"ואם עז", ממילא ברור שכאן מדובר בכבש] ושאלה הברייתא: "אם כשב" מה תלמוד לומר מה בא ללמדנו?

עונה הברייתא: לרבות תמורת הפסח שנמצא אחר הפסח שקריבה שלמים.

א-צ יכול אף לפני הפסח כן? והגמרא מפרשת בסמוך מה שאלה הברייתא.

תלמוד לומר: "פסח הוא" [שמות יא יא]. ודרשו חז"ל מהמלה "הוא" – דוקא הוא [הפסח הכשר] קרב, ואין תמורת הפסח בכל מקרה קריבה, אלא יש מקרה שתמורת הפסח אינה קריבה (1).

היכי דמי באיזה מקרה אין תמורת הפסח קריבה?

אילימא אם נאמר שמדובר בפסח שנמצא קודם שחיטה והמיר בו קודם שחיטה, פשיטא שתמורתו אינה קריבה! שהרי הוקבע עליה שם פסח בשעת שחיטה, ונדחתה. למה לי קרא למה הפסוק צריך לרבות אותה בפירוש? (2)

אלא לאו, שנמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה! ומכאן ראייה שהפסח שנמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה אינו קרב. ותיובתא [דרבא] דרבה!

ומסקינן: תיובתא. ונדחו דברי רבה שבלישנא הזאת. [אלא הפסח שנמצא קודם שחיטה, אפילו אם המיר בו אחרי השחיטה, כיון שהפסח עצמו נדחה, גם תמורתו אינה קריבה].

אמר שמואל: רוב הקרבנות שנפסלו, פודים אותם ומביאים בדמיהם קרבן אחר. אבל בענין חטאת יש חמש חטאות שאינם ראויות להקרבה, ונאמר הלכה למשה מסיני שהם מתות, שמכניסים אותם לחדר סגור [הנקרא "כיפה"] ואין מאכילים אותן, עד שמתות מאליהן. ולהלן נפרט איזה הן.

ושמואל אמר כלל בענין קרבן פסח: כל מקרה שאילו אירע בחטאת היא היתה מתה, אם אירע כיוצא בזה בפסח, קרב שלמים.

וכל מקרה שבחטאת רועה, עד שתסתאב ויביא בדמיה קרבן אחר. [כדלקמן] אם אירע כיוצא בזה בפסח, נמי רועה.

ורבי יוחנן חלק על שמואל ואמר: אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה, אבל אם נמצא קודם שחיטה, לא. ואפילו אם נמצא אחרי חצות.

ומתוך דברי רבי יוחנן שבא לחלוק על שמואל, למדנו שדעת שמואל שהפסח שנמצא אחר חצות קרב שלמים, ואפילו אם נמצא קודם שחיטה. וכדעת רבי זירא לעיל

1. והמעוט שהברייתא ממעטת "הוא" קרב ואין תמורתו קריבה, אין הכוונה למעט את התמורה באותו האופן ש"הוא" הפסח קרב. שהרי תמורת פסח קריבה [כמבואר לעיל צו: בברייתא] אלא הכוונה שיש מקרה אחר שתמורת הפסח אינה קריבה. רש"י.

2. כתבו רש"י ותוספות: אף על פי שהמשנה השמיעה לנו דבר זה, מכל מקום אין זה חידוש גדול עד כדי כך שיצטרכו פסוק בשביל לדעת דבר זה. [היינו, שהפסוק בא ללמד את חכמים והם אינם צריכים ללימוד בענין זה. אבל המשנה בא ללמד אותנו. ואנחנו כן צריכים שילמדו

ד. חטאת שנתכפרו בעליה באחרת: חטאת שאבדה והביאו הבעלים חטאת אחרת והתכפרו בה ורק אחר כך נמצאה הראשונה. דין החטאת הראשונה למיתה.

ה. חטאת שאבדה, ונמצאה לפני שהתכפרו הבעלים באחרת:

לדעת רבנן אינה מתה אלא אם כן יש בה פסול נוסף כגון שהיא נמצאה בעלת מום, או שעברה שנתה [וחטאת אינה ראויה להקרבה אלא כבשה בת שנה]. וכיון שיש בחטאת שני פסולים, הרי החטאת מתה⁽⁴⁾.

לדעת רבי ורבי שמעון כל חטאת שאבדה, הרי היא מתה.

ויש חטאות שאף על פי שאי אפשר להקריבם, אינן הולכות למיתה, אלא ירעו עד שיסתאבו. ואלו הן:

א. חטאת שאבדה ונמצאה לפני שהתכפרו בעליה באחרת, ואין בה פסול נוסף, לדעת

ששעת חצות היא הקובעת שם פסח על הקרבן. [תוספות]⁽³⁾ [ולקמן יבואר איפה מרומז דבר זה בדברי שמואל].

מכאן ואילך הגמרא דנה בדברי שמואל שאמר כל שבחטאת מתה בפסח קרב שלמים. ולהבנת הסוגיא נקדים ונבאר מתי החטאת מתה, ומתי תרעה עד שתסתאב. [לפי שיטת הגמרא בסוגייתנו].

חמש חטאות שאי אפשר להקריבם מתות. ואלו הן:

א. ולד חטאת: כבשת חטאת שהתעברה וילדה, הבעלים מתכפרים בכבשה האם, והולד הולך למיתה.

ב. תמורת חטאת: הבעלים מתכפרים בחטאת, ותמורתה מתה.

ג. חטאת שמתו בעליה: החטאת אינה ראויה להקרבה אלא לכפר על הבעלים בחייהם, אבל לאחר מיתת הבעלים החטאת פסולה, ותמות.

אותרנו דבר זה].

3. ורש"י כתב: והוא הדין שהגמרא יכלה לתרץ ששמואל סובר כרבה, ולקמן הגמרא מפרשת כן בלישנא אחרינא. ותמה המהרש"א: מדוע לא נאמר שכאן הגמרא ידעה את המסקנא דלקמן שמוכח מדברי רבי יוחנן ששמואל סובר כרבי זירא.

4. זו דעת הסוגיא כאן, אבל בתמורה כב: כג. מבואר שחכמים מודים לרבי שאם הקריב לבסוף חטאת אחרת. הרי החטאת שאבדה לעולם מתה [אפילו אם נמצאה קודם שחטאת השניה] ונחלקו שם רבי אבא ורב הונא אם שחט את האבודה

מה דין השניה, לשיטת רבנן. וכבר עמדו בזה התוספות בתמורה כא: ועיי' רש"י שם. והחזון איש [צו: ד"ה לישנא] עמד בזה מדעתו [ומבואר בדבריו דלא כהרש"ש].

ובמה שנתבאר בסוגיא כאן שלדעת רבנן אבודה שנמצאה קודם כפרה מתה אם מצטרף בה פסול נוסף, והו דעת רש"י כאן, ובתמורה כא:.. אבל תוספות שם חלקו על דבריו. ולדבריהם לדעת הסוגיא כאן מוכרחים לומר שלרבנן אבדה שנמצאה קודם שחטאת לעולם תרעה עד שתסתאב. [ועיי' רש"י ד"ה דריש לקיש בסופו. ולפי דברי התוספות צריך לומר כדברי החזון איש דלעיל].

חכמים תרעה עד שתסתאב ותמכר ויפלו דמיה לנדבה [לעולות לקיץ המזבח (5)] אבל רבי ורבי שמעון חולקים וסוברים שהיא הולכת למיתה. וכנ"ל.

ב. חטאת שעברה שנתה, לדעת חכמים ורבי תרעה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמיה חטאת אחרת. אבל רבי שמעון חולק וסובר שהיא הולכת למיתה.

ג. חטאת בעלת מום, אין צריכים לחכות שהיא תסתאב, שהרי היא כבר מסואבת במום, ותימכר ויביא בדמיה חטאת].

ושמואל לימד אותנו כלל, שכל שבחטאת מתה בפסח קריבה שלמים. ואילו כל שבחטאת רועה גם בפסח רועה. ועכשיו הגמרא דנה בדברי שמואל.

מתקיף לה רב יוסף: [רב יוסף התקיף את דברי שמואל והקשה עליהם]: **וכלל הוא** וכי זה כלל גמור שכל מקום שבחטאת רועה, גם בפסח רועה! (6)

והרי חטאת שעברה שנתה, דלרעהי אזלא שהולכת לרעות עד שתסתאב,

דאמר רבי שמעון בן לקיש: חטאת שעברה שנתה אין בה פסול חמור עד כדי כך שהיא מתה. **אלא רואין אותה כאילו היא חטאת**

כשירה שעומדת בבית הקברות ואין כהן יכול להכנס לבית הקברות ולקחתה ולהקריבה, כלומר, חטאת שעברה שנתה אין בה פסול חמור בגופה שפוסל אותה. אלא כעין פסול חיצוני שהתורה אסרה להקריבה מחמת ששהתה עד שעברה שנתה, ולכן אינה מתה ורועה עד שתסתאב.

ואילו בפסח כי האי גוונא באופן כזה [שעברה שנתו] **קרב שלמים!**

דתניא: [זו הברייתא שהבאנו לעיל צו:] **"כשב" לרבות את הפסח לאליה שהאליה קריבה על המזבח.**

וכשהוא [הכתוב] **אומר "אם כשב"** [המלה "אם" מיותרת] **בא לרבות את הפסח שעברה שנתו ושלמים הבאין מחמת פסח** [כגון תמורת הפסח, ופסח שנתכפרו בעליו באחר] **לכל מצות שלמים שטעונים סמיכה ונסכים ותנופת הזה ושוק.**

כשהוא [הכתוב] **אומר "אם עז"** [שהמלה "אם" מיותרת] **הפסיק הענין לימד על העז שאין טעון אליה.**

ומבואר בברייתא שפסח שעברה שנתו קרב שלמים. ואילו בחטאת אמר ריש לאיש שרועה. ומכאן קושיא על שמואל שאמר כל שבחטאת רועה. בפסח נמי רועה!

5. היו בעזרה קופות שעשויות בצורת שופרות [צר מלמעלה ורחב למטה] ואחד מהם היה כתוב עליו "קיץ המזבח", ונתנו את דמי החטאת שם והיו מקריבים מהמעות עולות כשהמזבח היה בטל שלא היו קרבנות מנדרים ונדבות.

6. תוספות הקשו: מדוע הגמרא לא הקשתה מהרישא של דברי שמואל כל שבחטאת מתה בפסח קרב שלמים. והרי תמורת חטאת וחטאת

יבשים שדרך להביא על השלחן בגמר הסעודה, ופירוש "קיץ המזבח" היינו כפירות קיץ

יבשים שדרך להביא על השלחן בגמר הסעודה,

את השניה — אחת מהן תקרב ושניה תמות, דברי רבי.

חכמים אומרים: אין חטאת שנאבדה מתה אלא שנמצאת לאחר שנתכפרו בעלים בשניה.

הא הרי משמע מדברי חכמים שאם נמצאה קודם שנתכפרו בעלים, רועה⁽⁸⁾.

ואילו בפסח היכא היכן דאבד ונמצא אחר חצות אף על פי שנמצא קודם שחיתה הרי הוא קרב שלמים, כמו שנתבאר ששמואל סובר בזה כרבי זירא ששעת חצות היא השעה הקובעת שם פסח על הקרבן.

ואם כן קשה, איך אמר שמואל כלל באבידה — "כל שבחטאת רועה, בפסח נמי רועה? הרי חטאת אבודה שנמצאה קודם שנתכפרו הבעלים — לדעת חכמים — רועה, ואילו הפסח שאבד, יש מקרה שהוא קרב שלמים, כגון שנמצא אחר חצות!

ומתריצין: שמואל, כרבי סבירא ליה [כרבי הוא סובר] דאמר רבי חטאת אבודה למיתה אלא, ובוזה נתיישבו דברי שמואל שפסח שנמצא אחר חצות קרב שלמים, שהרי כנגדו בחטאת שאבדה, דינה במיתה.

אבל כיון שהעמדנו את דברי שמואל כשיטת רבי, קשה לאידך גיסא: והא כל חטאת אבודה לרבי מתה, ואילו בפסח אבוד יש

ומתריצין: אמר ליה (7) כי קאמר שמואל באיזה חטאות דיבר שמואל? דוקא באבודין בחטאות שאבדו. שהרי חטאת שאבדה יש אופנים שהיא מתה, ויש אופנים שהיא רועה. ובוזה אמר שמואל שכיוצא בזה בפסח יש אופנים שקרב שלמים, ויש אופנים שרועה [ולקמן הגמרא מפרשת באיזה אופנים דיבר שמואל].

אבל ברחויין בחטאות המתות שנדחו מלהקריבם על המזבח בלא שנאבדו, כגון שמתו בעליה וכיוצא בזה, הרי אין בזה אופנים שהחטאת רועה, לפיכך בזה לא אמר שמואל את הכלל "כל שבחטאת מתה בפסח קרב שלמים". ובעברה שנתה אף על פי שבחטאת רועה מכל מקום בפסח קרב שלמים.

ומקשינן: ואבוד מי מושכחת ליה וכי בענין קרבן אבוד, הכלל של שמואל כן נכון?!

והרי אבודה בשעת הפרשה בלבד. כלומר, חטאת שנאבדה והפרישו אחרת תחתיה ועדיין הראשונה היתה אבודה. אבל בשעת ההקרבה [כשהקריבו את השניה] כבר מצאו את הראשונה, לרבנן דלרעיה אלא לשיטת חכמים הרי דין החטאת הזו שהיא הולכת לרעיה.

דתנן: הפריש חטאתו ואבדה והפריש אחרת תחתיה ונמצאת הראשונה, והרי שתיהן עומדות לפנינו, כלומר, שעדיין לא הקריבו

רש"י ור"ח נראה שלא גרסו אותם.

8. כבר נתבאר לעיל הערה 4 שהסוגיא בכריתות סוף כב: ותחילת כג. דלא כהסוגיא כאן [עייין שם].

שמתו בעליה שהן מתות, ובפסח כיוצא בזה אם המיר בתמורת פסח קודם חצות רועה, וכן פסח שמתו בעליו קודם חצות רועה. ועיין מהרש"א.

7. המילים: "אמר ליה" אין להם מובן. ומדברי

אופן שאינו קרב שלמים, כגון **היבא** [היכן] **דאבד קודם חצות ונמצא קודם חצות** שהוקבע עליו שם פסח ונדחה, והרי הוא **רועה!** ואם כן, היאך אמר שמואל — “כל” שבחטאת מתה בפסח קרב שלמים?

ומתרצינן: הפסח שאבד ונמצא **קודם חצות, לאו אבוד הוא** אין עליו שם אבוד, שהרי קודם שעת חצות בלאו הכי גם כאשר הוא לפנינו הוא לא ראוי להקרבה. נמצא שהאבידה לא שינתה בו דבר, ורק בשעת חצות שאז הוא ראוי להקרבה שייך בו שם “אבוד”.

כדרבא הרי זה כעין דברי רבא, **דאמר רבא** בענין חטאת שאבדה: **אבידת לילה חטאת** שאבדה בלילה שאינו זמן הקרבה, ונמצאה עד אור הבוקר⁽⁹⁾, **לאו שמה אבידה**. ואפילו רבי מודה שאינה מתה אלא רועה.

וכיון ששמואל דיבר רק באבידה, בעל כרחך דיבר רק בפסח שנמצא אחרי חצות, שהרי לפני חצות אין על הפסח שם אבוד. ובזה אמר שמואל שכל שבחטאת מתה דהיינו כשיש עליה שם אבידה, כנגדה בפסח אחרי חצות — קריבה שלמים. [תוספות] ⁽¹⁰⁾

ובזה מיושב הרישא של דברי שמואל — “כל שבחטאת מתה, בפסח קרב שלמים”.

אבל בסיפא של דברי שמואל — “כל שבחטאת רועה בפסח נמי רועה” — בזה מקשינן: **אלא** כיון שאמרנו ששמואל סובר כרבי, קשה, **רועה לרבי היכי משכחת לה** היכן אנו מוצאים אבידת חטאת שהיא רועה? הרי לרבי כל חטאת שאבדה דינה במיתה!

ומתרצינן: מצאנו אבידת חטאת שרועה, ב-צ **בדרבי אושעיא**.

דאמר רבי אושעיא: מי שהיה חייב קרבן חטאת, **והפריש שתי חטאות, לאחירות**, שאם תאבד חטאת אחת יקריב את חברתה — **מתכפר באחת מהן, ושניה תרעה** [עד שתסתאב, ותמכר, ויקריב בדמיה עולות לקיץ המזבח].

ואפילו אם השניה אבדה מודה רבי שאינה מתה, כיון שמלכתחילה, משעת ההפרשה, אחת מהם לא עמדה להקרבה אלא לדיחוי.

וכשם שרועה בלא אבדה, כך רועה גם באבדה. [תוספות] ⁽¹⁾

ומקשינן: שמואל אמר “כל שבחטאת רועה — בפסח נמי רועה”.

9. הגמרא כאן היא כלישנא אחת בתמורה כב: [אבל יש לישנא שניה שם שאבידת לילה אפילו אם נמצאה ביום שלאחריו לא שמה אבידה. ואפילו אם נתכפר בעליה אינה מתה וכן פסק הרמב"ם, וזה ודאי שלא כסוגייתנו. שהרי הפסח שאבד לפני חצות ונמצא אחר חצות נקרא אבוד].

10. כתב החזון איש: תוספות יכלו לפרש שבקדשים בלילה זה כעין פסח קודם חצות, ובזה נתיישבו דברי שמואל שכל שבחטאת בלילה רועה בפסח קודם חצות רועה. [אך תוספות כתבו את האמת, ששמואל לא דיבר בזה].

1. רש"י מפרש שרבי אושעיא לא דיבר באבידה